Материяли по флората на Родопитѣ.

Отъ **А. Тошевъ.**

Тия материяли произлизатъ отъ една екскурзия, която лани (1900.) прѣзъ юлия направихъ по Родопитѣ. Ала прѣди да пристѫпя къмъ подробно изложение на материялитѣ по растителностьта на нѣкои части отъ тѣзи планини, смѣтамъ за нужно, за по-голѣма ясность, да обрисувамъ въ общи черти цѣлитѣ Родопи.[1])

I.

Подъ името *Родопи* днесъ се разбира само източната часть отъ голѣмата планинска група, която завзима пространството между коритата на Струма и Марица. Сѫщинскитѣ Родопи съставятъ най-голѣмия дѣлъ отъ Родопската планинска система: тѣ завзиматъ грамадно пространство между коритата на Места и Марица, начинайки отъ изворитѣ имъ дори до Бѣло море.

Родопитѣ се отличаватъ по външния си видъ както отъ Рила, така и отъ Пиринската планинска система: тѣ сѫ извънмѣрно разпространени надлъжъ и наширъ. Отъ главното вододѣлно било между Места и Марица излизатъ грамадни клонове, които въ началото си сѫ толкова високи, колкото и главното било, и съставятъ успоредни гребени съ него. Отъ тѣхъ пъкъ множество разклонения вървѭтъ отъ една страна на с., на с.-и. и на и. къмъ долината на Марица и се толкова разстилатъ, че образуватъ отдѣлни планински вериги съ свои склонове и разклонения. Отъ друга страна подобни тѣмъ, само че по-кѫси склонове слизатъ на з., ю.-з. и ю. и опиратъ до долината на Места. Грамадното пространство между Места, Пловдивската, Одринската и крайморската Гюмюрджинска равнина прѣдставя единъ хаосъ отъ клонове и разклонения, прѣсѣчени по всички посоки отъ рѣки, потоци и долчини.

---

[1]) Нѣкои отъ свѣдѣнията за общата характеристика на Родопитѣ ми съобщи г. В. Кѫнчовъ, комуто тукъ изказвамъ своята благодарность.

RodopskiStarini.com

Друго важно отличие на сѫщинскитѣ Родопи отъ двѣтѣ други вериги е това, че тѣ сѫ населени речи до върховетѣ си съ села и колиби. Клоноветѣ имъ изобщо иматъ умѣрено стръмни спускове и гладки трѣвисти била, а долинитѣ между тѣхъ постоянно се повдигатъ до най-високитѣ части; затуй навсѫдѣ комай има пѫтища. Единъ редъ котловини въ източнитѣ склонове на Родопитѣ се простира отъ най-сѣверозападния имъ край до най-югоизточния и е така гѫсто населенъ, както рѣдко нѣйдѣ на друго мѣсто въ полуострова. Краищата на всички Родопски склонове, които гледатъ къмъ Пловдивското поле, се свършватъ съ стръмни варовити спускове, просѣчени отвѣсно отъ Родопскитѣ рѣки. Сѣверозападнитѣ краища на Родопитѣ, колкото се по-приближаватъ къмъ Рила, толкозъ по-приличатъ на нея. Оня дѣлъ, който се намира между изворитѣ на Места и Марица, има чисто рилски изгледъ. Тукъ сѫ сѫщитѣ островърхи скалисти чалове, сѫщитѣ страховити пропасти съ планински езера около тѣхъ, сѫщитѣ диви недостѫпни и ненаселени планински усои, между които текѫтъ бѣсни потоци. Въ срѣднитѣ си части Родопитѣ заприличватъ на Пиринъ; тукъ-тамъ се появяватъ по главното било длъгнести алпийски поляни, а отдѣлнитѣ върхове бавно се издигатъ намѣстѣ сводовито надъ билото. Сѫщо така южнитѣ части на Родопитѣ сѫ сродни съ южнитѣ части на Пиринската система. И тукъ отдѣлни вериги вървѫтъ отъ з. къмъ и. като продължение отъ Бозъ-дагъ и заграждатъ една голѣма крайморска равнина.

Върхътъ *Манчо* (2345 м.) стои на главната планинска верига. Въ сѣвероизточнитѣ му склонове сѫ изворитѣ на Марица, а въ югоизточнитѣ — изворитѣ на Бѣла-Места. Право на и. отъ Манчо се отдѣля единъ високъ клонъ съ чисто рилски характеръ, който се спуща дори до Марица съ стръмни склонове и образува западната стѣна на Марицината Момина-клисура. Ако гледаме външния видъ на тоя клонъ, трѣба да го причислимъ къмъ Рилската верига. Географски той дѣли Македония отъ Тракия, затуй го поставяме къмъ сѫщинската Родопска верига. На и. отъ Манчо се издигатъ редъ високи чалове, каквито сѫ: *Муста-чалъ*, *Мусановъ-чалъ*, *Каменити чалъ* (Ташли-чалъ) и по-нататъкъ колосалниятъ *Белмекенъ* или *Равни-чалъ* (2641 м.)[1]) най-високъ въ тоя планински дѣлъ, който стига съ два клона до Момина-клисура — единътъ надъ с. Сестримо, другиятъ надъ Голѣмо-Бѣльово. Въ южнитѣ

[1]) 2611 м. по Бояджиева.

RodopskiStarini.com

склонове на Мусановъ чалъ има планинско езеро Леевица, отъ което водата отива въ Бѣла-Места. Въ южнитѣ поли на Каменити чалъ се намиратъ двѣ езерца, отъ които се начева Черна-Места.

Доспатъ планина.

Южно отъ Белмекенъ се спуща покрай лѣвия брѣгъ на Черна-Места планина *Самаръ* съ срѣдна височина около 2000 метра, и съ нея се начева собствено сѣверозападниятъ дѣлъ отъ Родопската планинска система, който носи общо име *Доспатъ планина* или *Доспатъ-дагъ* у Турцитѣ. Въ южния си край Самаръ планина се снишава повечко, та се образува високъ планински прѣслапъ, който е най-сгодното мѣсто за минаванье отъ македонския Разлогъ за тракийското Чепино и по-нататъкъ до Пловдивското поле. Този проходъ е високъ около 1200. м. Понеже Разложката и Чепинската котловина стоѭтъ 800—850 м. високо, проходътъ е лесно достѫпенъ и единъ отъ най-добритѣ въ цѣлата Родопска верига. Този важенъ проходъ се именува обикновено *Разложки*. Понеже има прилика на самаръ или сѣдло, отъ това трѣба да си е добила името и планината. На ю. отъ прохода билото на планината се повдига бавно, доклѣ достигне върха *Велица* (1717. м.). Единъ мощенъ клонъ излиза отъ главното било на и. подъ името *Арабъ-чалъ,* послѣ завива на с.-и. и подъ името *Алабакъ* стръмно спира надъ Пловдивското поле. Той речи изцѣло е покритъ съ борова гора, която отъ години вече се сѣче и свлича къмъ тракийската желѣзница; затова на много мѣста гората е орѣдѣла. Къмъ Македония се спуща по-низъкъ, по-кѫсъ клонъ, който полегато достига Места. Южно отъ върха Велица главното било продължава изпърво ю.-и. разлато и тѫпо съ една височина отъ 1500 до 1600 м. Всичко е обрасло съ ели и борове. Колкото повече се слиза на ю.-и., билото става по-широко, раздѣля се на три успоредни гребена и захваща широко пространство. Посрѣдата захваща главниятъ вододѣленъ гребенъ. На с. отъ него се издига колосална планина съ върха *Сютка*, много по-високъ отъ вододѣлното било (2183 м.). А отъ з. продължава другъ доспатски гребенъ около 1500 м. високъ. Между Тракийския гребенъ и главното било се образува дълбока гориста и тѣсна долина, успоредна съ веригата; въ нея се събира р. *Домузъ-дере*, важенъ притокъ на Кръчимъ. Между македонския гребенъ и главното било се образува трѣвнато плитко корито, продължено по посока на главната верига. И тукъ по

RodopskiStarini.com

мочурливото дъно на доспатското корито тече подобна рѣка, която се именува *Доспатъ-дере*. Главниятъ срѣденъ вододѣленъ гребенъ образува въ сѫщо врѣме българско-турската граница. Главниятъ, погранични гребенъ почва да се повишава, но пакъ нийдѣ не надминува горската растителность. Така той достига до върха *Янъкътепе* (1791 м.), отъ дѣто завива къмъ ю. и продължава съ една срѣдна височина около 1700 м., доклѣ достигне върха *Каинъ-чалъ* (1807 м.), лежещъ на най-южната българска родопска граница. Тоя върхъ прѣдставя планински вѫзелъ, отъ дѣто могатъ да се прослѣдятъ главнитѣ разклонения на Родопската планинска система: на с.-з. Доспатската планина, на и. срѣднитѣ Родопи и на ю. и ю.-и. южнитѣ Родопи. Отъ Каинъ-чалъ Доспатската верига се спуща право на ю. и достига Места, южно отъ устието на Доспатската рѣка, та образува една завършена верига отъ Самаръ дори до Чечкия, проломъ на Места, който тукъ се начева.

Коритестата поляна между двѣтѣ била на Доспатъ е обрасла съ трѣва и образува прѣкрасно планинско пасище, наречено *Доспатъ-яйлѫ,* което достига ширина два километра на нѣкои мѣста, а въ южния си край се стѣснява и между двата успоредни гребена се образува тѣсна долина на Доспатската рѣка, гѫсто населена съ помашки села. Прѣзъ Доспатската поляна минува вториятъ проходъ, който прѣсича планинската верига и съединява Неврокопската долина на Места съ Пловдивското поле. Проходътъ е високъ и мѫчнодостѫпенъ. Главниятъ пограниченъ гребенъ достига 1791 м. Отъ него се слиза въ Доспатската поляна, висока 1198 м. и сетнѣ се минува вториятъ гребенъ, високъ 1234 м.

Съвсѣмъ другъ видъ прѣдставятъ Тракийскитѣ склонове на Доспатъ. Тукъ се развиватъ дълги клонове, високи колкото главното вододѣлно било, а понѣйдѣ и по-високи отъ него и на много мѣста покрити прѣимуществено съ борови гори по височинитѣ, съ букъ и дѫбъ по ребрата. Тѣ обикновено държѫтъ посока противоположна на македонскитѣ склонове и изглеждатъ като отдѣлно напрѣчени вериги, наредени отъ Места до Пловдивското поле. Низкото вододѣлно било се губи край високитѣ клонове, та не може да се види и отъ тракийска страна, както се не вижда и отъ македонска. Успоредно съ Арабъ-чалъ и Алабакъ се отдѣля отъ върха Сютка голѣмъ клонъ, който се продължава на з. отъ Батакъ и Пещера и достига Пловдивското поле подъ *Каркария* планина (1484 м.) съ стръмни спускове срѣщу Пазарджикъ. Ребрата на тоя Доспатски клонъ сѫ покрити съ гори и отъ тѣхъ се отдѣлятъ множество

RodopskiStarini.com

второстепенни клонове, та се посрѣщатъ отъ с.-западна страна съ разклоненията на Алабакъ. Между тия двѣ планини се намира коритото на многоводния Марицинъ притокъ *Елли-дере* съ разкошната *Чепинска* котловина, богата както Разлогъ съ минерални води и планински прѣлести. Още по-на с.-и. отъ Доспатския високъ гребенъ се отдѣля Баташкиятъ *Карлъкъ* (2078. м.), сѫщо по-високъ отъ главната верига, и отъ него се спущатъ височини на с. и с.-и. до равнината. Между Сютка и Баташкия карлъкъ започва *Баташката* рѣка, по която върви баташкиятъ пѫть отъ Пловдивъ за Неврокопъ. Сѣверозападно отъ Батакъ е обширна котловина, заградена отъ хубави борови гори. Длъгнестото мочурливо нейно дъно е извѣстно подъ името *Баташко блато,* което отъ врѣме до врѣме се пълни съ вода и се простира отъ ю. къмъ с. два часа надлъжъ и около половинъ часъ наширъ. Височината на туй блато е около 1097 метра.[1])

Прѣзъ живописно планинско ждрело неговитѣ води се изливатъ на с.-и. въ Чепинското корито.

Източни Родопи.

Отъ върха Каинъ-чалъ на и. се развива високата *Круша* планина, която съ гребена си надминува горската растителность. Тя е поставена въ центра на сѫщинскитѣ Родопи, като най-висока тѣхна часть. По несигурни измѣрения се прѣдполага, че достига 2300 м. Отъ широкото било на Круша с.-източно и послѣ източно между княжество България и Одринския вилаетъ продължава дълга планинска верига, извѣстна подъ името *Източни Родопи,* която достига близу до Марица при Мустафа-паша. Отъ ѫгъла между Доспатъ и източнитѣ Родопи излиза дългото планинско мѫчно достѫпно корито на р. Кръчимъ, гѫсто населено съ помаци и познато подъ името *Тъмръшъ.*

На с.-и. отъ Круша се простира главната източно-родопска верига съ срѣдна височина 1800 м. и съ отдѣлни върхове до 2000 м., която отдѣля Одринското корито отъ Пловдивското поле, като раздѣля въ сѫщо врѣме Тракия на двѣ голѣми половини, Пловдивска и Одринска.

Билото на веригата служи за граница между княжество България и Турция. Веригата на източнитѣ Родопи отъ срѣдата си нататъкъ държи източна посока и достига долна Марица подъ

---

[1]) Иречекъ, Княжество България I. 465.

RodopskiStarini.com

Мустафа-паша. Надлъжъ по тая Родопска верига се срѣщатъ слѣднитѣ по-главни погранични върхове: *Чепеларски Карлъкъ* (2183 м.), *Караманджа* (1884 м.), *Букова планина, Калъчъ-бурунъ, Св. Духъ* (1870 м.), *Мурджовъ пожаръ, Чилъ-тепе* (1998 м.), *Ени-Ханъ-баба* (1945 м.), *Кара-Коласъ* (1797 м.), *Аква-тепе* (1575 м.), *Кокезъ-тепе* (1535 м.). Отъ вѫтрѣшнитѣ върхове по-забѣлѣжителни сѫ: *Тъмрѫшъ-модеръ* (1963 м.), *Персенкъ-тепе* (2051·8), *Ташъ-чукуръ* (1913·7), *Кара-балканъ* (1913 м.), *Гюндюзица* (1497 м.), *Бешу-лакъ* (1637 м.), *Синиръ-тепе* (1576 м.), *Пропулъ* (1556 м.), *Сиври-тепе* (1073 м.), *Саръташъ, Шилденски камъкъ* (1342 м.), *Св. Илия* (1423 м.), *Купена* (705. м.), *Айда* (925. м.), *Старъ-бунаръ* (1514 м.), *Червена стѣна* (1470. м.), *Драгойна* (812. м.) и др.

Сѣвернитѣ разклонения на източнитѣ Родопи се снишаватъ постепенно и въ видъ на хълмове достигатъ Марица. Малки притоци текѫтъ отъ тѣхъ къмъ Пловдивското поле и богато напояватъ тия плодородни мѣстности.

Между тия Родопи и тѣхния Тъмрѫшки клонъ, който върви право на сѣверъ, се намира дълбокото и живописно корито на Чепеларската рѣка, населено съ българско и помашко население и извѣстно подъ името *Рупчосъ*. Пространството между най-източния край на източнитѣ Родопи обхваща Хасковското хълмодолие, страна много плодородна, дѣто се ражда тютюнъ, памукъ, сусамъ и пр.

Южнитѣ склонове на източнитѣ Родопи се снишаватъ къмъ голѣмото корито на Арда.

Южни Родопи.

Отъ Круша планина на ю. се спуска широко тѫпо трѣвнато било, наречено въ срѣдата *Олу-яйлѫ*, а въ южния си край — *Кушларъ-дагъ* (2177 м.). Това било отдѣля коритото на Арда отъ коритото на Места и образува природна граница на Македония. Отъ Кушларъ-дагъ къмъ и. се начева голѣмата южно-родопска верига, която опира до долното течение на Марица съ хълмисти крайща. Множество клонове отъ тая планина се спущатъ къмъ Арда и низки бърда кръстосватъ по разни посоки коритото на тая най-голѣма родопска рѣка. Коритото на Арда прѣдставя голѣма бърдиста и хълмиста котловина между източнитѣ и южни Родопи, въ която всѣки кѫтъ е така гѫсто населенъ, както никдѣ другадѣ въ полуострова. Най-западниятъ брѣгъ на това корито се нарича *Ахѫ-челеби*, източниятъ се нарича *Кърджали*, а другъ единъ юженъ край е извѣстенъ съ името *Султанъ-ери*.

RodopskiStarini.com

Южно-родопската верига съ западнитѣ си краища опира до Места и срѣща разклоненията на Бозъ-дагъ. Двѣтѣ планински вериги сѫ раздѣлени отъ рѣката, която си е пробила планинско дълго мѫчно достѫпно ждрѣло. Южниятъ край на Места образува граница между Македония и Тракия. Южнитѣ Родопи, както и източнитѣ, сѫ по-малко гористи отъ Доспатъ. Всѫдѣ речи по върховетѣ имъ е запазена борова гора, а по ребрата по-често се срѣщатъ букови и дѫбови гори. Много отъ достѫпнитѣ краища на планинитѣ сѫ съвсѣмъ оголени.

II.

Споредъ д-ра H. Dingler[1]) растителностьта на Родопитѣ се дѣли на два главни пояса. Доклѣ южната имъ часть има голѣма аналогия съ планинитѣ отъ срѣдноморския поясъ, сѣверната имъ верига, която ограничава горното корито на Марица, приближава се повече къмъ южнитѣ Карпати и Алпитѣ.[2]) Единъ прѣходенъ поясъ, който има свои характерни чърти, образува между двата главни пояса Ардината долина съ редъ разклонения, които хълмисто чезнатъ чакъ до Одринъ. Другъ пакъ прѣходенъ поясъ съставя долината на Марица въ по-низкитѣ нейни течения.

Растителностьта на южнитѣ Родопи се отличава значително отъ срѣдно-европейската: първо тя има характеръ на срѣдноморската растителность и второ обнима нѣкои видове, свойствени на Гърция и Анадолъ. Зимата тукъ изобщо не е тъй люта и повече прилича на студено дъждовно врѣме, макаръ че не липсува снѣгъ и мразъ. Ето защо по-голѣмата часть отъ растителностьта запазва шумата си прѣзъ зимнитѣ мѣсеци. Тукъ вирѣятъ непадолистни дървета както: Quercus Ilex L., Q. coccifera L., послѣ Phillyrea media L., Arbutus Unedo L., A. Andrachne L., Cistus salvifolius L., и C. creticus L., Epica arborea L., Juniperus Oxycedrus L. и др. Всички тия растения сѫ храсти, високи близу човѣшки растъ, размѣсени съ други падолистни храсти както: Pistacia Terebinthus L., Ostrya, Jasminum fruticans L., Genista juncea L., Paliurus aculeatus Lm., Pyrus salicifolia S. S., Crataegus orientalis Pall., нѣколко

[1]) Вж. статията му Das Rhodopegebirge und seine Vegetation въ Zeitschrift des Deutschen und Oesterreichischen Alpenvereins, Jahrg. 1877. II. München.

[2]) Сродството на Родопитѣ съ Карпатитѣ става още по-явно, като се вземе прѣдъ видъ, че прѣди нѣколко години покойниятъ Ст. Георгиевъ намѣри въ алпийския поясъ на Сунгурли чалъ въ Костенецкия балканъ алпийската зора (Rhododendron Mirtifolium Schott et Kotschy), което растение е свойствено на Алпитѣ и Карпатитѣ и по-рано не бѣ намѣрено нийдѣ на Балканския полуостровъ.

RodopskiStarini.com

вида джбъ сродни съ срѣдноевропейскитѣ и др. Тукъ-тамъ изъ този храстакъ се забѣлѣзватъ нѣкои витливи растения: Smilax, Clematis Flammula L., и C. Viticella L., Lonicera etrusca Sav. и L. implexa Ait. и др. Тая растителность покрива надлъжъ и ширъ низкитѣ склонове и хълмове на южнитѣ Родопи. Тамъ, дѣто тя е съставена отъ растения съ тъмнозелени лъскави листа, дѣто напр. прѣобладаватъ Phillirea и Arbutus, пейзажътъ добива особна очарователность; но тамъ, дѣто прѣобладаватъ непадолистнитѣ, както напр. Quercus Toza Bosc. и др., картината приима сиво-зеленъ сивъ тонъ, който хармонира съ срѣдноморскитѣ пейзажи и образува чудесенъ контрастъ на тъмната синева на безоблачното небо (Dingler).

Като характерни, ако и не тъй разпространени, за топлия източенъ поясъ на Родопитѣ трѣба да отбѣлѣжимъ Quercus Aegilops L., който тукъ-тамъ образува разрѣдени гори и поради плода си (*паламудъ*) има голѣмо значение за населението. Намѣстѣ се срѣща, макаръ рѣдко, прѣкрасната Sorbus trilobata съ едри бѣлоснѣжни кичори. Pinus maritima Pall. покрива низкитѣ разклонения на планината, ограничавайки най-долната часть на долината на Марица, именно скалиститѣ трахитни бърда между Фереджикъ и Дедеагачъ. По скалиститѣ върхове, както напр. по мермернитѣ скали по западния склонъ на Гюмюрджинския карлъкъ, расте Juniperus aegaea Grsb.

Досущъ друга е растителностьта, що вирѣе въ рѣчнитѣ долини върху пѣсъчна и алувиялна почва, дѣто коренитѣ намиратъ доста влага. Тукъ срѣщаме стари платани, върби и тополи, които по долинитѣ на рѣкитѣ достигатъ близу до 800—900 м. надъ морето По сжщитѣ мѣста растжтъ: Vitex agnus castus L., Cynanchum acutum L., Periploca graeca-L. и др. Рано пролѣть по незалѣсенитѣ трѣвисти мѣста тукъ се развиватъ всевъзможни видове луковични, пеперудоцвѣтни, сложноцвѣтни, каранфилови и др., ала щомъ слънцето почне по-силно да пече, всичко изсъхва и изгаря, па се обръща въ сиво-желта маса.

При изкачваньето по южнитѣ склонове на южната Родопска верига забѣлѣзваме, че непадолистнитѣ растения постепенно чезнатъ; нѣкои достигатъ височина около 500 м. надъ морската равнина: ала има и такива, които дохаждатъ до 800 м. По тия мѣста по лѣсоветѣ прѣобладава джбъ до 900 м. приблизително, а по-горѣ букъ и пасища, изкуствено създадени чрѣзъ пожари.

По сѣвернитѣ склонове на южната Родопска верига сж развити сжщитѣ пояси, само че отдѣлнитѣ видове слизатъ още по-низко.

RodopskiStarini.com

Тъй напр. букътъ слиза до 700 м. При това тукъ липсува поясътъ на непадолистнитѣ. Срѣщаме гъсти и буйни дъбови и букови гори, дѣто вирѣятъ разни билки, както Geranium macrorhizum L., Ranunculus illyricus L., Thalictrum, Coridalts, папрати, Doronicum и пр. Въ усойнитѣ влажни урви намираме Lathraea rhodopaea Ding., чиито сродни видове се намиратъ не въ Европа, а въ Япония. Горната граница на високостеблената гора въ южнитѣ Родопи прѣдставя букътъ. Застъпени сѫ наистина и иглолистнитѣ, ала тѣ растѫтъ по усойнитѣ влажни сѣверни присои на южно-Родопскитѣ височини между 1500—1860 м. приблизително. Въ източната имъ часть ги нѣма. Смърчътъ липсува въ южнитѣ Родопи. Juniperus communis L. се явява намѣстѣ въ горната половина на пояса на листнатитѣ лѣсове, като замѣстя J. Oxycedrus L., който чезне на височина близу 1000 м., макаръ тукъ-тамъ да достига и до 1300 м. Въ южнитѣ Родопи липсува и сѫщинскиятъ алпийски поясъ. Само тукъ-тамъ, и то твърдѣ рѣдко се срѣщатъ ливади, подобни на алпийски, надъ 1800 м. Въ тия Родопи покрай другитѣ билки срѣщатъ се още: Iris, Ornithogalum chlorantum Saut., разни видове Hieracium, Vaccinium Myrtillus L., V. vitis idaea L. и пр.

Растителностьта на сѣвернитѣ Родопи (долината на Марица до Бѣльово) носи характеръ на южно-карпатска флора. Тя прилича на срѣдноевропейската, ала има особни свои форми. Поясътъ на листнатитѣ лѣсове почва отъ политѣ и се дѣли на два по-малки пояса: доленъ, дѫбовъ и горенъ, буковъ. Въ пояса на дѫба, който се простира най-много въ подножието на планината, се срѣщатъ нѣкои форми отъ топлия поясъ, както: Paliurus aculeatus Lm., Salvia Sclarea L. и др.; а въ лѣсоветѣ освѣнъ дѫбъ растѫтъ: клечатъ габъръ (Carpinus duinensis Scp.), кленъ (Acer campestre L.), яворъ (Acer Pseudo-Platanus L.), брѣстъ (Ulmus campestris Sm.), лѣска (Coryllus Avellana L.), Cornus mas L. и C. sanguinea L., Alnus glutinosa G., Tilia argentea Dsf., тукъ-тамъ букъ и др. Въ този поясъ срѣщаме още разни видове Primula, Anemone, Isopyrum thalictroides L., Viola, Erythronium, Corydalis, Lunaria biennis Mch., Chrisosplenium oppositifolium L., Ch. alternifolium L., Asarum europaeum L., Telekia speciosa Bmg., Calystegia sylvatica Chois., Möhringia pendula W. K. и пр. Изобщо поясътъ на дѫба е много по-тѣсенъ отъ пояса на бука, който иде слѣдъ него. Въ тоя подирния поясъ освѣнъ букъ срѣщаме трепетлика (Populus tremula L.), брѣза (Betula alba L.), дива оскруша (Sorbus aucoparia L.) и липитѣ Tilia argentea Dsf. и T. parviflora Ehr., които особно сѫ харак-

RodopskiStarini.com

терни за пояса. Забѣлѣзватъ се и отдѣлни дървета отъ иглолистнитѣ, които въ извѣстни точки слизатъ въ хладнитѣ сѣнчести долини до 500 м. На много мѣста Pinus Laricio Poir. и P. sylvestris L. се срѣщатъ въ изобилие размѣсени между широколистнитѣ, особно съ бука. Отъ билкитѣ растѫтъ: Epipactis latifolia All., Stellaria nemorum L. Epilobium montanum L., Lactuca muralis L., Astrantia major L. Asperula odorata L. и пр.

Изобщо поясътъ на листнатитѣ лѣсове достига срѣдно до 1300 м. височина, ко тукъ-тамъ размѣсенъ съ иглолистнитѣ (смърчъ, ела) засѣга и по-голѣми височини. Доклѣ на едни мѣста лиственитѣ гори спиратъ до 1100 м., на други буковитѣ лѣсове достигатъ до 1600 м. По-долу отъ 1000 м. букътъ образува обширни гори, като изтиква постепенно смърча.

Поясътъ на иглолистнитѣ по сѣвернитѣ Родопи е твърдѣ разпространенъ, повече вертикално. Той начева надъ бука и въ найгорнитѣ си части между 1300 и 1800 м. почва съ мурата (Pinus peuce Grsb.), която тукъ се намира въ осамотени екземпляри, а въ рѣдки случаи образува и отдѣлни групи. Подъ мурата е застѫпена бѣлата ела (Abies pectinata D. C.) и особно смърчътъ (Picea excelsa Link.), който образува най-хубавитѣ лѣсове по Родопитѣ. Освѣнъ тия иглолистни тукъ срѣщаме още Pinus sylvestris L., P. Laricio Poir., Iuniperus communis L., I. nana Willd., Alnus viridis D. C., Salix Caprea L., Sambucus recemosa L. и S. nigra L., Coryllus Avellana L., Rubus и др. Явяватъ се още и нѣкои билки, характерни за високитѣ юго-източни европейски планини. По планинскитѣ ливади забѣлѣзваме разни видове Ranunculus, Sedum, Digitalis, Geum coccineum S., Bruckenthalia spiculifolia Rchb., Jasione supina Auct., Dianthus microlepis Boiss., Silene clavata Pč., S. Roemeri Friv., Circaea Lutetiana L., Inula Hellenium L., Senecio nemorensis L., Impatiens noli tangere L. и пр.

Надъ пояса на иглолистнитѣ почва алпийскиятъ поясъ. Въ статията си за растителностьта на Рила и Родопитѣ[1]) Георгиевъ раздѣля пояса на иглолистнитѣ на два по-малки пояса: 1) поясъ на червената ела или смърча и 2) поясъ на клековитѣ — вѣроятно затуй, че на много мѣста както червената ела, която расте по-низко отъ клека, тъй и клекътъ образуватъ самостоятелно обширни непроходими лѣсове. Dingler[2]) обаче не прави подобно под-

[1]) Вж. Мсб. IV, 541.

[2]) Das Rhodopegebirge и пр., 219.

RodopskiStarini.com

раздѣление, а отъ пояса на иглолистнитѣ минува направо въ алпийския поясъ, къмъ който отнася и Pinus montana Duroi., що започва тукъ-тамъ отъ 1700 м. и далечъ надминува границата на иглолистния поясъ. Чини ми се, че въ случая Георгиевъ е по-правъ, защото сжщинскиятъ алпийски поясъ започва надъ 2000 метра. Обаче и тукъ, както и у другитѣ пояси не сжществува рѣзка граница. Много растения, които смѣтаме характерни за единъ поясъ, срѣщаме ги и въ съсѣдния нему, и обратно. Твърдѣ често пъкъ, особно въ долинитѣ, смѣшението на видоветѣ е такова, че е трудно да се каже, къмъ кой именно поясъ принадлежи растителностьта на дадена мѣстность.

Въ алпийския поясъ по Dingler'a срѣщаме Cerastium, Arenaria, Gnaphalium dioicum L., Geum, Veronica, Myosotis, Soldanella, Saxifraga bryoides L. u S. cymosa W. K., Dianthus microlepis Boiss., Jasione supina Auct., Campanula alpina L., Primula minima L., Iuncus trifidus L., разни низкорасли трѣви, както и нѣкои лишаи и мъхове, които достигатъ дори до снѣговетѣ.

Низкитѣ гребени, които образуватъ срѣдногорието на Ардината долина, както и гориститѣ разклонения източно отъ нея съставятъ прѣходъ между низкия широколиственъ поясъ на южната верига и низкия широколиственъ поясъ на сѣверната верига. Хълмоветѣ тукъ сж покрити съ джбъ и храсти. Растителностьта изцѣло се приближава къмъ топлата область на Марицината долина. Между джбовия храстакъ се забѣлѣзва Phillyrea, Fraxinus Ornus L., Fagus sylvatica L., Sorbus torminalis L., Acer Tataricum L., видъ твърдѣ разпространенъ въ долината на Марица и съставящъ единъ видъ съединителна черта между растителностьта на тоя край и на степната полска область. Отъ билкитѣ тукъ се срѣщатъ: Paeonia decora And., Ajuga Laxmanni Bth., A. salicifolia L., нѣколко вида Orobus, разни видове Helianthemum, Potentilla, Astragalus и др. Ала найвече е характерно Hypericum rhodoplum Friv. Низкитѣ хълмове сж покрити главно съ джбъ, Paliurus, Acer Tataricum L. и многобройни едногодишни билки.

Безъ съмнѣние горнитѣ кратки бѣлѣжки не сж доста да си съставимъ пълно понятие за пояситѣ на Родопската растителность. За това сж необходими още многобройни материяли и обиколки, за да може да се проучи както трѣба растителностьта на тия сложни планини по ясно охарактеризувани пояси.

RodopskiStarini.com

III.

Прѣзъ първитѣ дни на юлия, придружени отъ вѣщъ познавачъ на мѣстностьта, г. д-ръ Г. Бончевъ, съ когото пѫтувахъ 15 деня, и азъ напуснахме Станимака, отъ дѣто слѣдъ нѣколко часа пѫть по течението на Бачковската рѣка рано прѣди обѣдъ пристигнахме въ Бачковския манастиръ. Пѫтьтъ отъ Станимака води по скалистия западенъ брѣгъ на рѣката, завива край историческата Асѣнова крѣпость, взима южна посока и се вмъква въ мѫчно достѫпна планинска тѣснина. Изпърво той върви между богати лозя, слѣдъ което постепенно се качва и става все по-стръменъ и по-стръменъ, доклѣ се прѣвали височината и дойде до гиздава полянка *Рупски ханове*[1]), токо задъ каменистия мостъ на планинския потокъ Луковица. Отъ тукъ лозята, а слѣдъ тѣхъ и нивитѣ комай съвсѣмъ орѣдѣватъ, като отстѫпятъ лека полека мѣсто на дивата природа. Пѫтьтъ отново слиза и се качва, минува по източнитѣ поли на върха Баба (1039 м.), оставя надѣсно с. Бачково, прилѣпено възъ дѣсния брѣгъ на рѣката, и бързо се спуща къмъ рѣчното корито, за да ни изведе до самия Бачковски манастиръ (около 353 м. надъ м. р.),[2]) разположенъ въ разкошна планинска котловина, окрѫжена отъ стръмни залѣсени планини. Както изобщо всички родопски долини, тъй и тая се отличава по своитѣ природни хубости. Буйна и богата растителность покрива тукъ стръмнитѣ и недостѫпни дори планински склонове и тераси. Вредъ по околнитѣ височини се зеленѣятъ дѫбови, букови, а тукъ тамъ и борови гори, а долу край рѣката, покрай многобройнитѣ и разнокитни билки, както Medicago rhodopea Vel., Sonchus uliginosus M. B., Reseda inodora Rchb. Cerastium rectum Friv. Geranium molle L. и пр., вирѣятъ още Platanus orientalis L., Alnus, Acer, Juglans regia L., Carpinus, Populus, Paliurus, тукъ-тамъ Juniperus Oxycedrus и др. По източнитѣ склонове на Баба, както и около самия манастиръ срѣщаме: Fraxinus Ornus L., Ulmus, Acer, Quercus, Rhus и др. Вѫтрѣ въ манастирския дворъ расте Diospyros lotus L. (джинджифаръ), чиято височина не е по-малка отъ 20—25 метра. Другъ единъ екземпларъ отъ сѫщия видъ вирѣе извънъ манастирската ограда. Вѣроятно туй дърво ще да е прѣнесено отъ Атонъ.

Слѣдъ кратка почивка въ манастира тръгнахме за с. Югово. Пѫтьтъ отъ манастира до това село върви сѫщо речи успоредно

[1]) Имената, които сѫ наредени съ курсивъ, не фигуриратъ въ картата на руския генераленъ щабъ, нито въ друга нѣкоя карта.

[2]) Всички височини, които даваме тукъ, а липсуватъ въ картата, сѫ приблизителни.

RodopskiStarini.com

съ рѣката и изпърво държи ю.-з. посока. Намѣстѣ той е твърдѣ стръменъ. Речи на половината му се намира мѣстностьта *Сливово дере,* съ едноименъ планински притокъ на Бачковската рѣка. Тукъ Humulus покрива цѣли пространства. Не по-малко е и дивата лоза, комай всѫдѣ придружена отъ Clematis. Букътъ се срѣща по цѣлия пѫть надъ 400 м., но още пръснато, както и Juniperus. Къмъ Югово прѣобладаватъ Tilia, Quercus и доста Fraxinus. По пѫтя, по изложенитѣ на припекъ мѣста, намѣрихъ и новия видъ на Веленовски Anthemis gaudium solis Vel., откритъ за прьвъ пѫть отъ Стрибърни прѣзъ 1897. въ околноститѣ на Скобелево. Подиръ *Сливово дере* слѣдва мѣстностьта *Дълга усойка*, а подиръ нея и мѣстностьта *Деветъ черкви*; тукъ има малка селска постройка, наречена *Деветъ ханчета.* Слѣдъ туй пѫтьтъ постоянно се качва, минува прѣзъ мѣстностьта *Душковецъ* и *Плешйвецъ*, за да влѣзе прѣзъ юговскитѣ лозя въ Югово, разположено приблизително 670 м. надъ м. рав. Около селото се издигатъ върховетѣ *Лагу́дьово* на с.-и., *Кълва́човица* и *Божейми* на ю.-з. и *Кълки* на ю.-ю.-з. Изгледътъ отъ тукъ е прѣкрасенъ. Особно живописна панорама се открива на ю., дѣто ясно се виждатъ очертанията на мощнитѣ Родопски масиви, отъ които нѣкои покрити съ гѫсти букови и иглолистни гори. Освѣнъ другитѣ растения въ околноститѣ на Югово расте и новиятъ видъ на Веленовски Achillea Vandasii Vel., заедно съ A. odorata Koch. и др.

Споредъ прѣдначертания си пѫть рано заранньта на другия день, прѣдвождани отъ опитни водачи, тръгнахме за Павелско. Пѫтьтъ, що избрахме за това село, е единъ отъ най-мѫчнитѣ. Изобщо той има ю.-з. посока. Слѣдъ петь часа моренъ ходъ стигнахме до мѣстностьта наречена *Ана́темитѣ* (около 1200 м.), чиито поли сѫ обрасли въ растителность. Отъ разнитѣ широколистни дървета тукъ се срѣщатъ: Crataegus, Prunus spinosa L., Syringa vulgaris L., въ изобилие, Rhus, Fraxinus Ornus L., Quercus, Fagus Silvatica и разни храсте. Всички тия дървета достигатъ до 800 м. височина надъ м. р., надъ която започва Pinus, що покрива цѣли пространства по широкото било на планината. По политѣ на *Анатемитѣ* тукъ-тамъ растѫтъ: Digitalis laevigata W. K., Marrubium Frivaldskyanum Boiss., Onobrychis alba W. K., Campanula persicifolia L. var. Sessiliflora C. K., Pyrethrum corymbosum W. (L.). и др. Отъ *Анатемитѣ* пѫтеката взима западна посока, а на много мѣста дори липсуватъ и слѣди отъ нея. Започва се бързо слизанье

RodopskiStarini.com

надолу. Тукъ сме въ страховитата мѣстность *Люти долъ*,[1]) чиято най-низка часть стои близу 800 м. надъ м. равнище. Гжстъ, комай непроходимъ буковъ лѣсъ покрива стръмнитѣ и недостжпни планински спускове. Почвата подъ нозѣтѣ се рони и забавя вървежа. На много мѣста бѣхме принудени да се влачимъ сѣдешкомъ. Дори и мулетата запрѣха. Най-послѣ стигнахме въ тѣсното мочурливо дъно, за да поемемъ отсрѣщната височина — ю.-източния склонъ на върха *Го́ра*, високъ близу 1140 м. Отъ този върхъ гледката е чудесна. На западъ и ю. се очертава въ далечината по-голѣмата часть на Чепеларската котловина; на с.-западъ живописната Бѣла черква, а на ю.-з. задъ Чепеларската котловина се синѣятъ върховетѣ на Персенкъ, Пилафъ-тепе и редъ още други височини на хоризонта. Отъ върха Го́ра се наваля прѣзъ височината Кѫлки, слиза се въ мѣстностьта *Блата́та*, дѣто сж Павелскитѣ лозя и се стига въ с. Павелско (670 м.). Понеже врѣмето продължаваше да е добро, рѣшихме, слѣдъ малка почивка, да заминемъ за с. Дрѣново. Отъ тукъ пжтьтъ ни взе ю.-из. посока. Щомъ излѣзохме отъ село, прѣдъ насъ се изпрѣчи гола, камениста стръмнина, по която трѣбаше да се качваме на първо врѣме. По-нагорѣ пжтьтъ става сравнително по-веселъ, ако и да е все тъй мжченъ. Качваме се по с.-западнитѣ склонове на върха Бешулакъ (1637 м.) и едно по друго прѣминаваме гиздавитѣ планински полянки: *Ильовъ гробъ*, *Ко́нско пла́днище* и *Ма́рчевица*, висока 1500 м. Подиръ туй възлизаме на самия върхъ нареченъ *Тузлата*, прѣдставяща широко планинско плоскогорие, обрасло съ буйна трѣва и тукъ-тамъ прошарено съ локви и мочури. Отъ тукъ особно ясно се виждатъ бѣлоснѣжнитѣ върхове и сѣверни склонове на ю.-западнитѣ и южни Родопски височини, съставящи турско-българската погранична линия. По-главни отъ тия височини сж върховетѣ: Кара-балканъ (1913 м.), Ка́рлъкъ (2183 м.), Караманджа (1884 м.), Св. Духъ (1870 м.), и др. Отъ Тузлата се спущаме по ю.-източнитѣ склонове на Бешулакъ и минуваме прѣзъ хубавата мѣстность *Пашалийска гора*,[1]) състоеща речи изключително отъ вѣковни буки. Отъ тукъ слизаме вече все надолу, като оставяме задъ себе си мѣстноститѣ: *Ло́квата*, *Сждуля*, *Ци́ганецъ*, *Голѣмитѣ ливади* и *Крайща*, дѣто е издигната чешма съ бистра обилна вода. Всички тия мѣстности сж кажи

---

[1]) Анатемитѣ сж вододѣлната линия между Юговско и Люти долъ.

[1]) Нѣколко деня прѣди нашето заминаванье отъ тукъ гръмотевица поразила на това мѣсто 120 овни заедно съ двамината овчари. Сега надъ погрознѣлитѣ букови скелети се виеха съ стотини орли, за да довършатъ послѣднитѣ остатъци отъ обилния лешъ.

RodopskiStarini.com

лишени отъ листнати и иглолистни дървета, вмѣсто които се простиратъ тлъсти обширни пáши и ливади. Отъ чешмата дó с, Дрѣново разстоянието е твърдѣ кратко. Слѣдъ малъкъ завой прѣзъ утънала въ зеленина долинка се възлиза на каменистия хълмъ *Св. Георги,* върху чийто източенъ склонъ е разположено село Дрѣново (980 м.), дѣто слѣдъ 17 часа пѫть, заедно съ спиранието да събираме материяли, стигнахме късно вечерьта. Отъ иглолистнитѣ по Бешулакъ растѫтъ главно Pinus Laricio Poir. и Picea exelsa Lnk. Тукъ вирѣятъ и слѣднитѣ интересни видове, отъ които нѣкои нови за Родопитѣ: Hypericum hirsutum L., Trifolium medium L. subsp. balcanicum Vel., Potentilla obscura Lehm., Telekia speciosa Bmg., Pastinaca hirsuta Panč., Astrantia major L., Gymnadenia-conopea Br., Centaurea maculosa Lam. и Cynosurus cristatus L. Тукъ намѣрихъ и Dianthus turcicus Vel., събрано първъ пѫть отъ Стрибърни въ околноститѣ на Станимака прѣзъ 1891. год.

По живописенъ планински пѫть се спуснахме заранька рано отъ Дрѣново въ източна посока по *Дрѣновското дере,* за да прѣкосаме слѣдъ малко Джурковското дере, поено отъ бистъръ планински потокъ, който извира отъ политѣ на върха Момина-вода, взима с. посока, приима водитѣ на Лъкавската, Бѣлицката, Еръкюприйската и др. още рѣки и потоци, и като Юговска рѣка се влива подъ Югово въ Бачковската рѣка. По склоноветѣ отъ двѣтѣ страни на *Дрѣновската,* както и на Джурковската рѣка има въ изобилие Coryllus Avellana L., Carpinus Betulus L., лилякъ, стари дрѣнове и разни други още листнати дървеса. Тукъ растѫтъ още Jnula Aschersoniana Jka, Erithraea Centaurium Pers., Haberlea rhodopensis Friv, въ пукнатинитѣ на скалитѣ, Galium rubioides L. Asperula flacida Ten., Verbascum Bornmülleri Vel. и др.

Пѫтеката, що води отъ Джурковското дере за Лѫкавица, е неимовѣрно стръмна. Слѣдъ морно катеренье прѣзъ повече отъ три часа низъ хубава дѫбова и букова гора възлѣзохме на върха *Прѣсѣченъ* или *Чуката,* високъ около 1130 м. Този върхъ се намира на с.-и. отъ Дрѣново и прѣдставя малко широко равнище. На туй мѣсто има нѣколко помашки колиби отъ с. Лѫкавица. Отъ тукъ ясно се вижда коритото на Лѫкавската рѣка, надъ която се възвишаватъ голи непристѫпни скали, а задъ тѣхъ на с.-и. ясно се откроява на хоризонта върхътъ Пропулъ (1556 м.) Слѣдъ туй взехме ю.-и. посока по сѣвернитѣ поли на високия върхъ ю.-з. отъ с. Лѫкавица, нареченъ *Карнáде* и въ единъ часътъ слѣдъ обѣдъ стигнахме въ това доста голѣмо село. Слѣдъ кратка почивка, придру-

RodopskiStarini.com

жени отъ единъ мѣстенъ помакъ, отидохме да споходимъ мѣстностьта *Синиръ-дере,* отстоеща близу три километра и. отъ селото. Въ тая мѣстность се намира богата галенитна руда, измита отъ планинския потокъ, що влича водитѣ си отъ околнитѣ височини *Синиръ-тепе* и *Сиври-тепе,* като приима отъ с. притока *Сокаръ-дере* откъмъ колибитѣ *Топракъ-махале.* Тукъ се бавихме около два часа и пакъ поехме височината по западнитѣ ѝ склонове прѣзъ мѣстностьта *Долна Кàбица* въ южна посока. Късно вечерьта, откакъ прѣминахме прѣзъ хубава гориста мѣстность, дѣто сѫщо се задържахме дѣ повече дѣ по-малко, пристигнахме въ друго помашко село, *Крушово,* високо близу 1080 м. надъ м. р. Покрай другитѣ растения въ Синиръ-дере, както и въ гората между Лѫкавица и Крушово срѣщатъ се рѣдки екземплари Campanula velutina Vel., Telekia speciosa Bmg., Polygala major Jcq., Gymnadenia conopea Br., Cystopteris Fragilis Brnh., Asplenium Germanicum Weiss., Sellaginella Helvetica Sprng., Tragopagon pratense L., Campanula percisifolia L. и пр. Гората се състои повече отъ дѫбъ, габъръ, по височинитѣ букъ, а тукъ-тамъ и осика (Populus tremula L.), въ съдружие съ разни други листнати дървета. Откъмъ югъ Крушово е забиколено отъ хубави борови и елови гори и се открива приятна гледка къмъ *Кенанъ-дере* и Сребро, дѣто има други галенитенъ рудникъ. Мѣстнитѣ помаци разказватъ, че прѣди врѣме край самото село имало обширни елови гори, ала сега отъ тѣхъ останалъ само единъ поменъ.

Понеже на другия день ни прѣдстоеше дългъ пѫть, рано заранньта ние напуснахме Крушово и по козя пѫтека завихме с.-и. по политѣ па върха *Синиръ-тепе,* високъ около 1576 м. и покритъ съ разкошна растителность. По върха е застѫпена Abies и Pinus. Покрай другитѣ растения тукъ не сѫ рѣдкость още Vaccinium Mirtillus L., Lactuca muralis Frees, Spiraea Ulmaria L. Paris quadrifolia L., Centaurea maculosa Lam.; по политѣ Trifolium campostre Schreb. Aspidium Filix mas. Sw., Scabiosa ochroleuca L. c.) subsp. rhodopea Vel. и пр. Източно-юго-източно отъ този върхъ е върхътъ *Каръ-тепе.* Отъ Синиръ-тепе завиваме въ ю.-и. посока, минуваме по източнитѣ склонове на Каръ-тепе и околнитѣ височини, отъ дѣто се спущаме въ и. посока по едно стръмно гребенесто ребро, което се протака до върха Попазъ, лежещъ на с. отъ смѣсеното турско-помашко с. Карамъшъ (1010 м.), дѣто скоро и стигнахме. Тука вече сме речи на самата граница и ясно виждаме високото било на Ейри-тепе (1708 м.) отъ югъ, а сѣверно отъ него върха *Соколецъ,* послѣ

RodopskiStarini.com

гребенътъ между Карамъшъ и Амбаръ-дере отъ и. и Аква-тепе (1575 м.) и *Гарванецъ* отъ с.-истокъ.

Отъ тукъ по Бѣлишката рѣка, утънала въ зеленина, лѣщакъ, букъ, а по-рѣдко джбъ, лилякъ и др., продължихме пжтя си за турското с. Бѣлица, на с.-з. отъ Карамъшъ. Отъ Бѣлица (650 м.) по мжчна стръмна пжтека се качихме на височината, извѣстна подъ името *Митирѝзитъ*, тъкмо на с. отъ селото, висока около 1300 м. Тая мѣстность е досущъ гола, покрита тукъ-тамъ съ дребна растителность. Малко на с.-з. отъ тукъ е турското село Борово, разположено въ подножието на планинския гребенъ, нареченъ Градище въ посока къмъ Югово между Бѣлишката и Ерѣ-кьопрййската рѣка. По несигурна камениста пжтека навалихме по с.-и. склонове на *Митиризитъ* и не слѣдъ много стигнахме въ селото Еръ-кьоприя, разположено въ долината на Еръ-кьопрййската рѣка. При всичко че околностьта тукъ е повече камениста, впечатлението е прѣкрасно. Особно живописна е гледката на ю.-ю.-и. отъ селото. Отъ тукъ се виждатъ височинитѣ Късъ-кая, *Караджовъ камъкъ, Гарванецъ,* Кръстова и др. малки възвишения. Между Бѣлица и Еръ-кьоприя намѣрихъ Scabiosa ochroleuca L., subsp. rhodopea Vel., Jasione Heldreichii Boiss., Galium Schultesii Vest. и др. Отъ листнатитѣ дървета прѣобладаватъ джбъ, букъ, а тукъ-тамъ и иглолистни. Понеже искахме да съберемъ още нѣкои и други материяли, не се бавихме въ селото, а тръгнахме за Тополово прѣзъ върха Шилденски камъкъ, чиито източни склонове, по които именно минахме, сж покрити речи изключително съ габеръ, а на много мѣста и съ Pteris aquilina L. Общиятъ изгледъ на растителностьта тукъ приблизително е сжщиятъ, като по пжтя отъ Бѣлица до Митиризитѣ. Иглолистнитѣ сравнително сж слабо застжпени. Повече ги намираме по ю.-и. височини надъ Еръ-кьоприя, дѣто не липсува и букъ. Върхътъ Шилденски камъкъ, високъ около 1342 м., има особенъ характеръ: въ най-горната си часть е съставенъ отъ голи островърхи назжбени скали, покрити съ лишаи, а въ долната е облѣченъ съ гжста разноцвѣтна растителность. Кржгозорътъ отъ тукъ е необятенъ. Далекъ прѣдъ окото на с.-и. се разстилатъ хълмиститѣ поли на Родопитѣ дори до Марица. На ю.-и. се възвишаватъ върховетѣ: *Дълга поляна, Ѣрѣна* и Кокезъ-тепе (около 1535 м.), свързанъ съ редъ други височини, по чието било се простира самата граница. Пжтътъ отъ Шилденски камъкъ за Тополово върви право малко сѣверо-източно. Изпърво той е доста сложенъ и особно приятенъ, защото всичко наоколо е покрито съ най-разнообразна расти-

RodopskiStarini.com

телность; ала щомъ оставишъ отдѣсно върхътъ *Костенецъ* и се спуснешъ надолу къмъ селото, растителностьта лека полека чезне, пѫтьтъ незабѣлѣзано се обръща въ пѫтека, която отъ своя страна намѣстѣ съвсѣмъ се губи. Слизаме по невѣроятни стръмнини, покрити съ безбройни разпелѣни балвани и остри камъни. На много мѣста дори и мулетата мѫчно прѣстѫпятъ. Кракътъ се лъзга на всѣка крачка. Най-сетнѣ слѣдъ крайно морно спущанье късно вечерь стигнахме въ голѣмото село Тополово, разположено въ низкитѣ поли на Родопитѣ на височина не повече отъ около 500 м. надъ м. р. По височинитѣ надъ Тополово расте Melica nutans L., въ дѫбравитѣ Pyrola secunda L., Calystegia sylvatica Chois., рѣдкото за България растение Sedum caespitosum D. C. и др. Понеже мѣркахме да обиколимъ нѣкои части отъ сѣвернитѣ поли на Родопитѣ, слѣдъ еднодневна почивка въ Тополово заминахме прѣзъ Новаково за с. Караджиларъ. Пѫтьтъ отъ Тополово—Тахталии за Новаково е сложенъ и има и.-ю.-и. посока. Той води прѣзъ добрѣ разработени плодородни мѣста, дѣто вирѣе и тютюнъ. Южно отъ пѫтя, по политѣ на Родопскитѣ прѣдгория, цѣли пространства сѫ покрити съ низка дѫбова гора (дѫбрава), дѣто растѫтъ още габъръ, маждрянъ, липа, кленъ и особно много смрадлика, която покрива цѣли пространства, както напр. *Еланъ-тепе* на с.-и. отъ Тополово. По височинитѣ надѣсно отъ пѫтя вирѣе букъ, а още по-горѣ започватъ пакъ иглолистни. Новаково е около 510 м. надъ м. рав. На ю.-и.-и. прѣзъ леглото на горното течение на р. Мечка, се издига върхътъ *Калето* (686 м.). Откакъ се побавихме въ околноститѣ на селото, потеглихме за Караджиларъ с.-и. отъ Новаково. И тукъ пѫтьтъ е много добъръ и върви успоредно съ рѣка Мечка, която води началото си отъ върха *Дълга поляна* на ю. отъ Новаково. На ю.-и. отъ тоя пѫть е *Мажрявковъ върхъ*, вѣроятно нареченъ тъй поради многото осинъ или *мажрявка* (Fraxinus), както го тукъ наричатъ, що расте по него. Почти на половина пѫть отдѣсно е слабо хълмистата мѣстность *Ючъ-кютюкъ*. Край Мечка, както и по нейнитѣ притоци, растѫтъ въ изобилие елхи, върби и много други растения. Тукъ-тамъ се обработва памукъ и тютюнъ. Караджиларъ е голѣмо богато село, високо около 350 м. надъ м. рав. Околноститѣ му сѫ твърдѣ плодородни. Нарѣдко има мѣсто неразработено. Прѣзъ самото село тече *Черѣшка*, която извира отъ горииститѣ поли на Саръташъ-дагъ южно отъ Караджиларъ. Слѣдъ като прибира водитѣ на многобройни по-малки рѣчици, *Черѣшка* извива надолу по полето, забикаля височината Драгойна и околнитѣ ѝ хълмове, ми-

RodopskiStarini.com

нува прѣзъ Кара-аланъ, Козлукъ, Дипсизъ-гьолъ, Бодрово и се влива въ Марица срѣщу селото Алтънъ-чаиръ (Чирпанско). По течението на тая рѣка се намиратъ многобройни мелници. Между Тополово и Караджиларъ вирѣятъ Alnus, маждрянъ (Fraxinus Ornus L.), джбъ, габъръ, тукъ-тамъ Populus alba L. и др.

Лошото дъждовно врѣме ни задържа въ Караджиларъ повече; затуй щомъ се разведри веднага тръгнахме за пограничното българско село Сърнъчъ (Хасков. околия) въ южнитѣ поли на Айденскитѣ възвишения, ю.-и. отъ Караджиларъ. Съ малки изключения пжтьтъ е сложенъ и минува прѣзъ живописна мѣстность. Височината, по която се качваме, сравнително е слаба. Изпърво минуваме прѣзъ мѣстностьта *Куру-чешме*, като оставяме отдѣсно низкия върхъ *Орта-тепе* на ю. отъ Караджиларъ; оставяме задъ себе си и *Мандрата*, завиваме слѣдъ това въ подножието на върховетѣ *Шафрана* и *Св. Илия*, за да стигнемъ най-послѣ върха *Кюмюрджи-тарла (Елъ-гидикъ)*, дѣто се намира нашиятъ пограниченъ войнишки постъ, отстоещъ недалечъ отъ турския. Височината тукъ е около 790 м. надъ м. р.

Отъ *Кюмюрджи-тарла* продължихме пжтя си по самата граница, слѣзохме подиръ туй въ *Душка дере*, прѣсѣкохме го слѣдъ малко и поехме стръмната височина, по билото на която е пжтьтъ отъ Караджиларъ за Сърнъчъ. По цѣлото протежение на билото прѣобладава дребенъ джбъ, тукъ-тамъ се явява букъ, повече се срѣща габъръ. Намѣстѣ вирѣе и Paliurus'а, който достига до 600 метра височина надъ м. р. По-едри джбови дървета растжтъ близу до с. Сърначъ (485 м.), разположено въ гола хълмиста мѣстность. Между разнитѣ листнати дървета въ този край се срѣщатъ още Acer platanoides L., Pyrus amigdaliformis Vill., Carpinus duinensis Scop., Fraxinus excelsior L. и пр. Тукъ растжтъ и нѣкои рѣдки видове, както Centaurea Gheorgiefii Halacsy, Jasione Heldereichii Boiss., Scabiosa Silaifolia Vel., Asperula flaccida Ten., Galium Schultesii Vest. Patentilla obscura Lehm., Berteroa incana D. C., Dianthus giganteus d'Urv., новиятъ видъ на Веленовски Anthemis gaudium solis Vel. и др. Въ туй село пристигнахме слѣдъ обѣдъ, съпровождани отъ слабъ дъждецъ, който слѣдъ влизаньето почна да вали като изъ ржкавъ и причини цѣло наводнение. На утрото отъ Сърначъ тръгнахме рано въ зори. Цѣльта ни бѣше вечерьта да стигнемъ Хасковскитѣ бани. Обаче вмѣсто да вървимъ по прѣкия пжть, ние избрахме пжтя прѣзъ *Узунъ-дере* въ надежда, че тукъ ще можемъ да съберемъ и повече и по-интересни материяли. *Узунъ-дере*, както

2*

RodopskiStarini.com

свѣдочи самото му име, е дълго рѣчно корито, което се простира съ малка извивка на з. до източнитѣ поли на Купѐна (705 м.) с.-з. отъ Сърнъчъ, взима сѣверна посока и наближава Буково. Източно отъ това дере сѫ възвишенията Айда (925 м.) и други нѣкои по-низки безименни върхове, а западно, въ самото му начало, е Купѐна и други нѣкои възвишения сѣверно отъ него, които прѣсичатъ едничкия по-дълъгъ западенъ притокъ на Узунъ-дере, *Душка-дере*, и съ сѣвернитѣ си поли достигатъ леглото на *Домузъ-дере*, наречено въ източната си часть *Глуханско-дере*. Върхътъ Айда цѣлъ е покритъ съ гѫста гора, състоеща главно отъ дѫбъ и габъръ. Срѣща се сѫщо много липа, а тукъ-тамъ и дива оскруша. Срѣдната височина на *Узунъ-дере* е около 350 м. Растителностьта му е твърдѣ разнообразна. Речи по цѣлото му протежение има хубава дѫбрава. Тукъ се забѣлѣзватъ Nigella sativa L., Berteroa incana D. C. Lavatera thuringiaca L., var. bulgarica Vel., Polygonum lapathifolium L., Anchusa officinalis L., Salix purpurea L., Calystegia Silvatica Chois. Отъ изхода на това дере извихме въ източна посока, минахме подъ с. Масатлари и Сусамското землище и излѣзохме на шосето за Сусамъ — Хасковскитѣ бани. Тукъ вече растителностьта малко-много измѣня своята физиономия. Голѣма часть растения, свойствени на по-високитѣ пояси, постепенно отстѫпя мѣсто на разни полски видове. Paliurus'а завзима видно мѣсто и се срѣща по цѣлия пѫть дори до банитѣ. Тукъ вирѣятъ още Tribulus terrestris L., Echinops banaticus Roch., Centaurea Jacea L., Pyrus amygdaliforimis и др. Слѣдъ едно нощуванье на банитѣ, прѣзъ с. Горно Брѣстово (около 400. м.) заминахме за Буково (380 м.). Пѫтьтъ върви изпърво въ ю.-з. посока, а послѣ отива с.-з. къмъ с. Буково. На югъ отъ Брѣстово се издигатъ низки върхове: *Каманитъ*, *Хасаря* и *Дюлгеря*, задъ които стърчи върхътъ Айда, а на с. и с.-з. отъ сѫщото село се издигатъ други три върха: *Гàрваница*, *Градище*, и *Черенъ камъкъ*. По политѣ на тия височини, както и на първитѣ расте брѣстъ, а по-горѣ букъ. По цѣлия пѫть въ изобилие се срѣща и Paliurus. Близу на с.-з. отъ Буково се издига скалистиятъ върхъ Драгойна, високъ около 812 м. Той е едно отъ високитѣ прѣдгория на Родопитѣ. Часть само отъ политѣ му е покрита съ растителность, а върхътъ комай е съвсѣмъ голъ, образуванъ отъ колосални андезитни балвани, безредно наслагани едни възъ други. Въ пукнатинитѣ на тия грамудаци растѫтъ въ изобилие разни папрати. Тукъ между друго се забѣлѣзватъ Aegilops ovata L., Achillea odorata Boch. въ изобилие, Centaurea ma-

RodopskiStarini.com

culosa Lam. Notholaena Marantae Br., Asplenium Septentrionale Hll. и др. Слѣдъ два часа бавенье спуснахме се по стрѣмнитѣ каменисти склонове на Драгойна и тръгнахме на с. къмъ селото Козлукъ (около 200 м. н. м.), отъ дѣто подиръ кратка почивка заминахме за голѣмото с. Кара-Аланъ, лежещо малко ю.-з. отъ Козлукъ. Понеже имахме още нѣколко часа доклѣ мръкне, рѣшихме да гонимъ село Караджиларъ, отъ дѣто бѣхме излѣзли прѣди нѣколко деня. За тая цѣль трѣбаше отново да вземемъ ю.-и. посока все по течението на споменатата вече р. *Черъшка*, успоредно съ която вървимъ още отъ Козлукъ. Тая рѣка въ разнитѣ си прѣдѣли носи разни имена, споредъ имената на селата, прѣзъ които минува. Пѫтьтъ е много сложенъ и минува прѣзъ най-плодородни мѣста, дѣто освѣнъ житни растения тукашното население обработва тютюнъ, сусамъ и памукъ. Надлъжъ по рѣката има множество мелници, които работятъ речи денонощно. Прѣди да се влѣзе въ селото отдѣсно на пѫтя се издига малка височина, наречена Хасаря (близу 382 м.). По пѫтя между Козлукъ — Кара-Аланъ — Караджиларъ растѫтъ: Linaria Sofiana Vel., Erythraea Centaureum Pers., Crepis foetida L., Chondrilla juncea L., Clematis integrifolia L. и Dianthus pinifoliis Sibt. (по Хесаря) и др.

Въ Караджиларъ прѣнощувахме и рано на другия день взехме пѫтя за с. Кетенликъ, разположено на с.-з. отъ първото село. Тукъ пѫтьтъ минува по южнитѣ поли на Хасаря, прѣсича рѣка Мечка и слѣдъ малъкъ завой влиза въ с. Кетенликъ (280 м.). За да можемъ да разгледаме мѣстностьта по-добрѣ, рѣшихме отъ тукъ да се спуснемъ отново въ южна посока за с. Новаково. Отъ тукъ възлѣзохме на височината южно отъ селото. Задъ тая височина, по която разновидни листнати дървета образуватъ непроходна гора, се простира друга по-голѣма височина, наречена *Дълга поляна,* поради малкото широко равнище на билото ѝ. Въ прѣкрасенъ планински кѫтъ между тия два гористи върха блика ледена вода, извѣстна въ цѣлата околность подъ името *Студената вода* или *Бай-Аргировата чешма* (850 м. н. м.), споредъ името на тоя, що съзидалъ тука малка чешмица. Покрай разнитѣ други растения тукъ въ гората се забѣлѣзватъ Epipactis latifolia All., Epilobium montanum L., Prenanthes purpurea L., Campanula moesiaca Vel., Scutellaria Pichleli Vel., Atropa Belladona L. Agrestis Spica Venti L. и пр. По височинитѣ на с.-з. отъ Студената вода вирѣе букъ, повече дѫбъ, едролистна липа, осенъ, габъръ и др. растения. По тѣсна, мѫчно проходима, ала весела пѫтека минахме прѣзъ гората, като вървѣхме все на западъ, доклѣ най-послѣ завихме край сѣ-

RodopskiStarini.com

вернитѣ склонове на върха *Костенецъ*, отстоещъ не далечъ южно отъ Тополово, дѣто трѣбаше пакъ да нощуваме и да приберемъ оставенитѣ си отъ по-рано материяли.

Отъ Тополово трѣбаше вече да се върнемъ за Станимака, понеже първата часть на екскурзията ни се завършваше. Ала вмѣсто да вземемъ правия пжть за тамъ, ние потеглихме изпърво на з., а послѣ на с.-з. и токо подъ с. Орѣшецъ завихме, та прѣзъ Горно-Арбанаси и Червенъ стигнахме въ манастира Св. Петка. На западъ ю.-з. отъ Тополово е държавната гора *Тиклата*, състоеща главно отъ габъръ, тукъ-тамъ Crataegus, Fraxinus excelsior L. и пр. Сѣверозападно отъ тая доста добрѣ запазена гора е *Шарлакъ-дере*, прѣзъ дѣто тече р. *Сушица*, която свлича водитѣ си откъмъ западнитѣ залѣсени склонове на Шидденски камъкъ. Въ тая мѣстность намѣрихъ доста растения, между които: Genista Frivaldskyi Boiss., Sedum Cepaea L., Cystopteris fragilis Brnh., Allium carinatum L., Orchis saccifera Brgnt., Jasione Heldreichii Boiss. и рѣдкия за българската флора видъ Erigeron Willarsii Bell., намѣренъ прѣзъ 1897. г. отъ Стрибрни на върха Мусалла.

Сжщия день привечерь стигнахме въ Станимака, отъ дѣто веднага заминахме за Пловдивъ. Тукъ се раздѣлихме съ г. Бончева. Слѣдъ двудневна почивка азъ заминахъ прѣзъ Пазарджикъ за Пещера, за да продължж своитѣ изслѣдвания въ западнитѣ Родопи. Тоя градецъ е разположенъ въ самото подножие на Родопитѣ въ весела котловина, заградена отъ с. съ низки бърда, а отъ ю. и з. отъ гориститѣ склонове на Родопитѣ. Мѣстностьта е около 470 м. висока надъ м. рав. Прѣзъ срѣдъ града тече тъй наречената Стара-рѣка, която по-горѣ въ планината взима име Баташка рѣка, а долу подъ града — Пещерска рѣка. Тукъ нощувахъ и рано сутриньта, придруженъ отъ единъ помакъ, заминахъ за Батакъ. Изпърво завихме на ю.-з. и слѣдъ малко се вмъкнахме въ тѣсната лъкатушна долина на Баташката рѣка. Пжтьтъ върви все въ ю.-ю.-з. посока безъ да напуща усойното рѣчно дъно. Всичко наоколо е покрито съ свѣжа и разновидна растителность. Вѣковни гори покриватъ стръмнинитѣ и отъ двѣтѣ страни. Тукъ-тамъ се виждатъ само скали, надвѣсени надъ самата рѣка, но и тѣ не сж съвсѣмъ голи. Отъ тѣхнитѣ пукнатини се подаватъ многобройни папрати, Haberlea rhodopensis Friv. и гиздавата Campanula velutina Vel., чиито хубави бѣли цвѣтове ясно се открояватъ върху тъмния фонъ на скалата. Тукъ растжтъ още и други нѣкои видове, както Ranunculus Flammula L., Ran. repens L., Gentiana asclepiadea L., Atropa Belladona и пр.

RodopskiStarini.com

Колкото повече се влиза навжтрѣ въ клисурата, растителностьта измѣня своя изгледъ, па и пжтьтъ постоянно се възкача. Джбовитѣ и габъровитѣ гори лека-полека отстжпятъ мѣсто на букитѣ. Още по-нагорѣ започватъ да се показватъ тукъ-тамъ отдѣлни борови дървета, доклѣ най-послѣ иглолистнитѣ взиматъ надмощие надъ всички други дървеса. Подиръ малко оставихме рѣката налѣво и слѣдъ кратко изкачванье по доста стръменъ склонъ надѣсно, т. е. въ ю.-з.-з. посока стигнахме на малко голо плоскогорие, високо нѣщо около 1100 м. н. м. р. Великолѣпна е гледката, която тукъ се прѣдставя на туриста. Благодарение на хубавото врѣме, върховетѣ на окржжаващитѣ планини се виждатъ много ясно. Право на югъ се възвишава грамадниятъ баташки Карлъкъ, високъ 2078 м. надъ морето. Речи на западъ отъ него се синѣе Семеръ-аланъ (1940 м.), отъ дѣто черпи своитѣ води Баташката рѣка. Малко пó на с.-з. отъ този послѣдниятъ е Семизътъ, високъ 1874 м. Тия върхове, заедно съ разклоненията, що излизатъ отъ тѣхъ, образуватъ единъ вѣнецъ, който разгражда откъмъ ю.-з. Баташкото илато. По политѣ на тия планини се простиратъ обширни вѣковни букови и хвойнови гори, които придаватъ голѣма прѣлесть на тая и безъ туй хубава планинска мѣстность.

Слѣдъ нѣколко часа почивка тръгнахме за с. Фотинъ, на ю.-и. отъ Батакъ. Пжтьтъ сравнително е добъръ и минува прѣзъ селото Нова-Махала. Речи на половината пжть между това село и Фотинъ е върхътъ *Куртлуджа,* дѣто покрай прѣобладаващия бѣлъ боръ, расте бѣла и червена ела и високи стари букаци. На сжщия пжть е чешмата *Кусъ-чешме,* съ бистра ледена вода. Мѣстностьта е гориста. Отдѣсно се възвишаватъ стръмни голи височини, съ голѣми каменливи сипеи, които вѣроятно влизатъ въ състава на баташкия Карлъкъ, а отлѣво е върхътъ Санджакъ (1875 м.). Слѣдъ като се прѣвали височината, пжтьтъ лжкатушно се спуща надолу за да се обърне въ камениста пжтека, по която се влиза въ Фотинъ, прѣзъ дѣто тече Фотинската рѣка, що прибира водитѣ си отъ санджашкитѣ и горѣ споменатитѣ карлъшки прѣдгория; слѣдъ туй тя взима с.-и. посока и се влива въ Кръчимъ южно отъ Форцово. По височинитѣ между Батакъ и Фотинъ растжтъ Polygonum Bistorta L., Geum coccineum Sbt, Trachelium rumelicum Hmpe., Vaccinium Myrtillus L. и разни други билки, а отъ иглолистнитѣ вирѣятъ тукъ-тамъ Juniperus nana Wlld, повече Abies pectinata D. C. Picea excelsa, Pinus Laricio Poir, Pinus Peuce Grsb., Pinus sylvestris L. Отъ листнатитѣ прѣобладава букъ, особно по върха Куртлуджа.

RodopskiStarini.com

Селото Фотинъ е на самата граница, дѣто е и нашиятъ пограниченъ постъ. Тукъ прѣкарахме нощьта и на утрото се упѫтихме за мѣстностьта *Тилкили*. Щомъ излѣзохме отъ селото, почнахме да възлизаме по голѣма стръмнина, покрита съ стройни иглолистни дървета. Пѫтеката, по която трѣбаше да се катеримъ, е камениста и досущъ измита отъ поройнитѣ дъждове, а това я правѣше още по-мѫчна. Изпърво тя има ю.-и. посока, но слѣдъ малко бързо завива на ю. и послѣ на ю.-и., доклѣ се изкачимъ до нѣйдѣ на гористия върхъ Чалъ-тепе (1589 м.). Отъ тукъ надолу пѫтьтъ сѫщо е твърдѣ моренъ. Боровинкитѣ на всѣка крачка спъватъ пѣшака. Благодарение на вѣковната гора, която тукъ-тамъ пострадала отъ пожаръ, ние вървимъ подъ постоянна сѣнка. Отдѣсно на Чалъ-тепе е върхътъ *Ески-юртъ,* сѫщо утъналъ въ гора, а недалечъ отъ него се издига и други гористъ върхъ Шанкая. Отъ тукъ бързо наваляме надолу, доклѣ слѣземъ въ *Еланъ-дере,* поено отъ бистра планинска рѣчица, образувана отъ нѣколко потока, които извиратъ отъ височинитѣ източно отъ Сарлѫ-тепе (1910 м.). Отъ тукъ до Тилкили разстоянието е малко. Пѫтьтъ отново се качва, минува близу край развалинитѣ на разрушеното вече юрушко село *Хундулу-махале* и излиза право на Тилкили. Тукъ сме на самата граница, дѣто има нашъ лѣтенъ войнишки постъ. Мѣстностьта е лѣсиста. Обширна гора отъ стройни ели се простира въ всички посоки. На и. е Тъмръшъ, на ю. и ю.-з. цѣлъ лабиринтъ долини и върхове, отъ които особно добрѣ се вижда Таусунъ-кара (1488 м.), лежещъ югозападно отъ нашия постъ. Тукъ прѣстояхме два деня, слѣдъ което отново минахме прѣзъ Еланъ-дере, завихме прѣзъ мѣстностьта наречена *Кабата* и възлѣзохме на върха Чалъ-тепе, въ чиито и. поли се намира другъ нашъ пограниченъ постъ. Този върхъ е токо речи голъ; въ най-горната си часть се състои отъ натъркаляни и съборени едри каменни балвани. Залѣсени сѫ само неговитѣ хълбоци. Въ изобилие тукъ растѫтъ разни кѫпини, малини, ягоди и пр. Слѣдъ малка обиколка навалихме височината и поехме речи сѣверна посока. Минахме прѣзъ усоенъ планински прорѣзъ, покритъ съ висока букова гора. Тая мѣстность се нарича *Орманово*. Слѣдъ продължително лѫкатушение низъ гората най-послѣ стигнахме до фотинския пограниченъ постъ, разположенъ въ живописната мѣстность *Шипковица,* западно отъ Фотинъ. Тукъ букътъ отстѫпя мѣсто изпърво на габера, а послѣ на дѫба, който покрива обширни пространства, дори до запустѣлото помашко село Форцово или Фераево, разположено на с.-и. отъ Фотинъ. Пѫтьтъ за туй село минува прѣзъ мѣст-

RodopskiStarini.com

ноститѣ *Подгорица* и *Крачунътъ,* слѣдъ което се простира на доста голѣмо протежение токо речи успоредно съ Фотинската рѣка — единъ отъ многобройнитѣ притоци на Кръчимъ. Обширни джбови гори, промѣсени съ дрѣнъ, осенъ, габъръ и пр., покриватъ този планински край. Между Фотинъ и Форцово покрай другитѣ билки вирѣятъ и слѣднитѣ видове: Nepeta nuda Jaq., Vaccinium Myrtillus L., Galium alpinum Schur., Gentiana punctata L., Polygonum lapathifolium L., Calamagrostis Halleriana D. C. u C. Sylvatica D. C., Salix cinerea L., Plantago carinata Schrd., Hypericum rumelicum Boiss., Pyrethrum corymbosum W (L.), Pyrola rotundifolia L., Dianthus superbus L., var. alpestris Wimm. и др.

Въ едничката малко-много запазена селска постройка въ Форцово се помѣщава единъ отъ нашитѣ погранични военни постове. Слѣдъ кратка почивка тукъ, рѣшихме да заминемъ за доста голѣмото българско село Яся-кория. Пжтьтъ води въ с.-и. посока и не държи повече отъ три часа. Изобщо той е добъръ, макаръ че и тукъ има доста голѣми изкачвания. Яся-кория е разположено въ високо плоскогорие, заградено речи отвредъ съ вѣнецъ отъ залѣсени височини. Ония отъ тѣхъ, които сж разположени отъ и. къмъ ю.-з., носятъ слѣднитѣ имена: *Кáтерица, Поречки връхъ, Прьвáлата, Беглѝчки връхъ, Мезáря, Пбрема, Кьдшкове, Бьюкъ-манáфъ,* до него *Кючýкъ-манáфъ, Санджáкъ, Грдбето,* чиито поли се спущатъ до мѣстностьта *Дълбокото дере* ю.-з. отъ селото. Височинитѣ на и.-и.-ю. отъ селото сж три: *Св. Недѣля, Св. Елена* и *Св. Илия.* Тѣхнитѣ чуки сж токо речи голи, скалисти, а по политѣ имъ расте повече боръ и ела. Върхътъ Св. Недѣля е осамотенъ, звъновиденъ и съставя кржгозорна точка за Пазарджишкото поле. Изобщо по високитѣ части на всички споменати върхове прѣобладава бѣлиятъ боръ и бѣлата ела. Черниятъ боръ и червената ела сжщо се срѣщатъ, ала по-рѣдко. По политѣ има букови гори, а въ по-низкитѣ мѣста габеръ и джбъ.

Отъ Яся-кория продължихме своя пжть прѣзъ Осеновското землище и върха Малъ-тепе (1271 м.), за с. Кръчимъ, с.-и. отъ тука. До Малъ-тепе пжтьтъ е много добъръ и минува прѣзъ живописни мѣста, покрити съ гора прѣимуществено отъ бѣлъ боръ и букъ въ низинитѣ. Изпърво се спущаме надолу, минуваме редъ незначителни планински потоци, извиваме ту надѣсно, ту налѣво, доклѣ почнемъ да се качваме по политѣ на Малъ-тепе. Този върхъ е голъ и речи осамотенъ. Тука има нашъ пограниченъ зименъ постъ. Всичко отъ Яся-кория до тукъ се дохажда за около $2^1/_2$ часа. На

RodopskiStarini.com

ю.-и. отъ Малъ-тепе се открива хубава панорама. Далечъ на югъ се вижда какъ лжкатуши пѣнливата Кръчимска рѣка въ своето каменисто корито, стѣснено отъ гористи височини. Източно отъ Кръчимската рѣка се синѣе Тъмръшъ Модеръ, пó на югъ Персенкъ и редъ други второстепени височини, които заедно съ многобройнитѣ долини, що ги прѣсичатъ въ разни посоки, образуватъ истински необятенъ лабиринтъ. На западъ отъ Малъ-тепе се издига голъ заобленъ върхъ *Тъпана,* чийто склонъ е покритъ съ букъ.

Възползувахме се отъ доброто врѣме, та слѣдъ кратка почивка на Малъ-тепенскиятъ постъ се упжтихме за Кръчимъ. Колкото пжтьтъ отъ Ясж-кория до Малъ-тепе е сложенъ, толкова отъ този върхъ до Кръчимъ е несносенъ. Въ продължение на повече отъ 2½ часа трѣбаше да се спущаме по стръмна, камениста пжтека, усѣяна съ малки и голѣми грамадаци. Най-сетнѣ слѣзохме въ коритото на Кръчимската рѣка, която прѣзъ голѣмъ проломъ излиза отъ тѣсното си корито и се спуща къмъ полето, дѣто се раздѣля на два ржкава, за да се влѣе въ Марица. Източниятъ отъ ржкавитѣ именно се нарича Кръчимска рѣка. Отъ с. Кръчимъ заминахме за Перущица. Тукъ пжтьтъ е прѣвъзходенъ и върви край сѣвернитѣ поли на Родопитѣ. Налѣво отъ насъ е Пловдивското поле, а пó къмъ с.-з. Баба-баиръ — редъ хълмове, нанизани по сѣвернитѣ поли на Родопитѣ откъмъ Т.-Пазарджикъ за Кръчимъ. Въ Перущица пристигнахме надвечеръ, слѣдъ като прѣминахме прѣзъ твърдѣ плодородна мѣстность, дѣто покрай разнитѣ овощни дървета вирѣе и тютюнъ. Тукъ прѣспахме и на утрото заминахме за Пловдивъ, съ което и азъ завършихъ моята екскурзия.

Освѣнъ материялитѣ, събрани въ Родопитѣ, тукъ влизатъ и други нѣкои растения, които прѣзъ 1898. г. събрахъ по Рила, главно въ околноститѣ на Сухо-езеро, по Кобилино бранище и по пжтя отъ тамъ за Чамъ-кория прѣзъ Сръбско село (Мала Църква). Прѣзъ врѣме на тая екскурзия тукъ азъ намѣрихъ нѣколко доста рѣдки растения, особно рози, които изпратихъ за сравнение на извѣстния родологъ François Crépin — директоръ на държав. ботанич. градина въ Брюкселъ. Оказа се, че нѣкои отъ тия рози сж нови за България. Такива сж видоветѣ: Rosa pomifera Herrm., R. glutinosa Sibth et Sm., R. coriifolia Fries., R. glauca Vill., R. micrantha Sm, R. micrantha Sm. var.?, R. Sepium Thuill., видоизмѣнение отъ групата R. lutetiana Lem., отъ групата R. dumalis Beschst. и др. На Кобилино бранище събрахъ и една доста интересна форма отъ Saxifraga

RodopskiStarini.com

Aizon Jcq., отъ която г. Веленовски създаде новъ вариететъ — S. Aizon Jcq. var. *orbelica*.[1])

Всички растения, що влизатъ въ тая статия, сѫ около 470, наредени по Nyman'овия Conspectus Florae Europaeae. Видоветѣ, намѣрени за прьвъ пѫть въ Родопитѣ иматъ знакъ *, а при алпийскитѣ видове стои знакъ ●. При откриттитѣ за прьвъ пѫть въ България стои знакъ **. При изучаванье на материялитѣ си най-вече се ползувахъ отъ слѣдната ботаническа литература: Flora Bulgarica отъ J. Velenovsky, заедно съ прибавкитѣ; трудоветѣ на Панчић, Dr H. Dingler — Das Rhodopegebirge und seine Vegetation, (Zeitschr. des Deut. und. Oest. Alpenvereins, 1877., Heft. 2, ст. 195—223), Tableau analytique des Roses européennes, par François Crépin, вмѣстено въ Comptes-rendus des séancas de la Société Royale de Botanique de Belgique, 1892, Mai, p. 66, Флора средней Россіи отъ П. Маевскій, Родопитѣ и Рилската планина и тяхната растителность (Мсб. т. III, IV и V) отъ Ст. Георгиевъ, Atlas manuel de Botanique par J. Deniker, 1886 и всички други статии, обнародвани до сега по българската растителность.

За свой дългъ смѣтамъ най-послѣ да изкажа своята най-голѣма благодарность на проф. д-ръ Веленовски и на г. Стрибрни — на първия за дѣто имà добрината да провѣри и опрѣдѣли ония видове, въ които азъ се съмнѣвахъ, а на втория за готовностьта, съ която ме улесни твърдѣ много съ своя богатъ хербаръ отъ нашенски и чужди растения. Моята благодарность така сѫщо и на завѣдующия ботаническия институтъ при Висшето училище, за дѣто ми остави на разположение всичко, отъ което имахъ нужда при изпълнение на своята задача.

IV.

Списъкъ на растенията, които намѣрихъ въ Родопитѣ.

Dicotyledoneae Juss.

Ranunculaceae Juss.

Clematis Vitalba L. По пѫтя отъ Орѣшецъ за манастира Св. Петка, надъ Станимака.

---

[1]) Вж. Oest. bot. Zeitsch. 1901, Achter Nachtrag zur Flora von Bulgarien, стр. 1.

RodopskiStarini.com

Clematis integrifolia L. Изъ царевицитѣ по пѫтя между Каралан҃ъ и Караджиларъ. Събирахъ го и при пъленъ цвѣтъ.

Hepatica triloba Chx. Въ клисурата между Пещера и Батакъ.

Thalictrum aquilegifolium L. По Кобилино бранище на пѫтя отъ Рилския манастиръ за Чамъ-кория. Споредъ Урумова твърдѣ разпространено въ Търновско.

Thalictrum minus L. Между Пещера и Батакъ.

●Ranunculus montanus W. (R. nivalis Jacq.). По Кобилино бранище, както и по други алпийски поляни въ Рила.

*R. Flammula L. По мочурливитѣ мѣста въ клисурата между Батакъ и Фотинъ.

R. arvensis L. Изъ нивитѣ въ най-низкитѣ поли на Родопитѣ.

Nigella arvensis L. На много мѣста изъ нивитѣ въ Босилеградско и Хасковско.

*N. Sativa L. Тукъ-тамъ въ Узунъ-дере. До колкото ми е извѣстно до сега туй растение е намѣрено само въ с. Бейкьой отъ Шкорпила.

Caltha palustris L. По влажнитѣ сѣнчести мѣста въ клисурата между Пещера и Батакъ.

●Aquilegia aurea Janka. По пѫтя между Рилския манастиръ и Чамъ-кория прѣзъ Кобилино бранище. Сѫщиятъ видъ е намѣренъ отъ Георгиева въ Родопитѣ по скалиститѣ крайрѣчни, а тъй сѫщо и сухи мѣста въ долинитѣ на р. Чавча (Айранъ-дере), Ибаръ, М. Марица, по Ченгене чалъ.

Стеблото му е отъ 25—50 с. м. Цъвти прѣзъ юли и августъ. За подробната му диягноза вж. Vel. Fl. blg, 14.

Berberideae Vent.

Berberis vulgaris L. Въ храсталацитѣ по пѫтя между Тополово—Орѣшецъ и Св. Петка надъ Станимака.

Papaveraceae D. C.

Papaver Rhoeas L. Всѫдѣ по нивитѣ въ Босилеградско, Хасковско и др.

P. dubium L. По сѫщитѣ мѣста.

Roemeria hybrida L. Между Кръчимъ и Малъ-тепе.

Chelidonium majus L. Въ сѣнчеститѣ усойни мѣста по течението на Фотинската рѣка, Душка-дере, Пещера—Батакъ и пр. Изобщо твърдѣ обикновено.

RodopskiStarini.com

Cruciferæ Juss.

Turritis glabra L. По пжтя отъ Бачково за Югово.

Erysimum canescens L. Между Т.-Пазарджикъ и Пещера.

E. repandum L. По полето въ Босилеградско и др.

Sinapis arvensis L. По най-низкитѣ поли на Родопитѣ, по нивитѣ и др.

Berteroa incana D. C. (Alyssum inc. L. Farsetia inc. Br.) Между Караджиларъ и Сърнъчъ, особено въ мѣстностьта Кьомюрджи Тарла на границата, около самия пограниченъ постъ. Сжщия видъ намѣрихъ на много мѣста и въ Узунъ-дере, отивайки отъ Сърначъ за Хасковскитѣ бани. Вариира.

Alyssum orientale Ard. Между Тополово и Станимака.

Al. murale W. K. По сухитѣ каменисти мѣста надъ Тополово.

Thlaspi arvense L. Всждѣ речи по политѣ на Родопитѣ.

T. praecox Wulf. Между Нова-Махала и Фотинъ.

Lepidium Draba L. Въ околноститѣ на Тополово, Станимака и др. Обикновено.

Lipidium ruderale L. Като горното.

Capsella bursa pastoris Mch. Всждѣ обикновено.

Myagrum perfoliatum L. Всждѣ въ Босилеградско и др. Обикн.

Resedaceæ D. C.

Reseda inodora Rchb. Между Станимака, Бачковския манастиръ и Югово.

Reseda lutea L. Въ околноститѣ на с. Югово и др.

Cistineæ D. C.

Helianthemum ledifolium G. По пжтя отъ Шилденски камъкъ за Тополово.

H. vulgare G. Между Чалъ-тепе и Кръчимъ.

H. canum Dun. По Кобилино бранище.

Violarieæ D. C.

Voiola odorata L. На много мѣста въ Родопитѣ.

V. silvatica Fr. Между Югово и Павелско, по Анатимитѣ и др.

●V. biflora L. По влажнитѣ сѣнчести мѣста около Сухо езеро, на Кобилино бранище. Намѣрена е отъ Геор. и въ Родопитѣ.

RodopskiStarini.com

V. tricolor L. Тукъ-тамъ въ Родопитѣ по влажнитѣ мѣста. По Бешулакъ покрива цѣли пространства.

Polygaleæ Juss.

Polygala major Jcq. По високитѣ поляни между Лѫкавица и Крушово. Много по-едри екз. събрахъ и по върха Синиръ-тепе. По-рано този видъ е намѣренъ надъ Станимака отъ Велен.

Silenaceæ (Bartl) Lindl.

Agrostema Githago L. (Githago segetum Dsf). Всѫдѣ изъ посѣвитѣ по политѣ на Родопитѣ.

A. coronaria L. Между Бачково и Югово. Въ храсталацитѣ по течението на Бѣлишката рѣка.

Silene noctiflora L. Изъ нивитѣ въ Босилеградско и Станимашко.

S. dichotoma Ehrh. Между Югово и Павелско.

S. inflata Sm. (S. Cucubalus W., S. venosa Gilib., Cucubalus Behen. L.). По ливадитѣ на Бешулакъ и изобщо по високитѣ родопски равнини. Вариира твърдѣ много. Срѣща се и по течението на Бѣлишката рѣка. Прѣдава бѣлизнявъ колоритъ на нѣкои мѣста, дѣто го има повече.

Sapanaria officinalis L. Обикновено въ Родопитѣ край поточнитѣ мѣста.

Gypsophyla muralis L. По голитѣ поли на Хасаря, недалечъ отъ Караджиларъ.

Dianthus superbus, var. alpestris Wimm. (D. Wimmerii Wich.). Образува гиздави малки групи по влажнитѣ мѣста и въ долинитѣ около Фотинъ, по Шипковица, Малъ-тепе и др.

●Dianthus microlepis Boiss. Твърдѣ обикновено по Кобилино браниште, не далечъ отъ Сухото езеро. Срѣща се и по най-високитѣ Родопски височини (Геор. и др.).

Листя отъ 1—3 c. m. × 1 m. m., цѣлото разстояние има отъ 4—5 с. м., чашка 1 с. м. × 2½ m. m. (Вел.). Цъвти прѣзъ юли и августъ. За подробното описание на този видъ вж. Vel. Fl. bul. ст. 71.

Прѣзъ 1897 Стрб. е намѣрилъ на Мусалла новъ вариететъ на този алпийски видъ. — D. microlepis Boiss β) var. Musalæ (вж. Vel., Fl. blg. Sup. ст. 41).

D. pinifolius Sibt. (D. brevifolius Friv.). Срѣща се по сухитѣ каменисти поли на Хасаря, близу до Караджиларъ. Стебло 30—40

RodopskiStarini.com

с. м., главички отъ $1^1/_2$ — 2 с. м. въ диям. За подробности вж. Fl. blg. 78.

Dianthus giganteus d'Urv. 1882 (D. biternatus Schur., D. pruinosus Jka, 1858). Всждѣ низъ джбравитѣ по политѣ на Шафрана, св. Илия и други височини между Караджиларъ и Сърнъчъ, както и по самата граница. Нѣкои екз. достигатъ до 1.30 м. Сжщия видъ се срѣща всждѣ по склоноветѣ на Бешулакъ, а именно въ мѣстноститѣ: Тузлата, Пашалийската гора, Локвата, Сждуля, Циганецъ, Голѣмитѣ ливади, Крайща и др. (Вж. Vel., Fl. blg. 81 и Sup., 44.)

D. turcicus Vel., 1892. Този новъ за България видъ, намѣренъ за пръвъ пжть отъ Стрибрни около Станимака прѣзъ 1891 г., събрахъ по ливадитѣ между Павелско и Дрѣново; срѣща се главно по ливадитѣ между Пашалийската гора и Чешмата. Доста рѣдко растение. За пълната му диягноза вж. Fl. blg., Sup. 48.

Alsineæ Bartl.

Cerastium rectum Friv. Между Станимака и Бачково.

C. arvense L. Между Югово и Павелско.

Stellaria media Cyr. На много мѣста въ подножието на Родопскитѣ височини.

S. holostea L. По върховетѣ Бешулакъ, Анатимитѣ и др.

Arenaria serpyllifolia L. По необработенитѣ мѣста около Новаково, Кетенликъ и др.

A. biflora L. По Кобилино бранище, около Сухо езеро. Срѣща се и по Родопскитѣ височини.

Lineæ D. C.

Linum catharticum L. По Анатимитѣ, между Югово и Павелско.

L. hirsutum L. Всждѣ между Югово и Павелско, особно въ мѣстностьта Анатимитѣ. Срѣща се така сжщо и по пжтя, що води отъ Бачковския манастиръ за Югово прѣзъ Сливово дере, Дълга усойка, Двѣтѣ черкви, Душковецъ и пр. Екз. отъ тая мѣстность сж по-едри.

Malvaceæ Br.

Althaea cannabina L. На много мѣста по политѣ на Родопитѣ, особно по камениститѣ мѣста и край храсталацитѣ.

Althaea hirsuta L. Пó нарѣдко отъ горното.

*Lavatera thuringiaca L. (L. Thirkiana C, K.) var. bulgarica Vel. 1892. Твърдѣ обикновенъ въ Узунъ-Дере. Този новъ вариететъ

RodopskiStarini.com

до сега бѣ намѣренъ само около Садово отъ Стрб. (Гл. Fl. blg., Sup. c. 59.).

Tiliaceae Juss.

Tilia alba W. K. (T. argentea Dsf.). Въ гората с.-западно отъ мѣстностьта Студената вода (850—980. м.), надъ Новаково. Бѣше въ пъленъ разцвѣтъ. Намира се и по източнитѣ поли на в. Баба, въ Сливово-дере и др. По-рѣдко се срѣща по политѣ на в. Айда.

Hypericineae D. C.

Hypericum olympicum L. Тукъ-тамъ на групи въ Узунъ-дере. Екземп. приличатъ на ония отъ Гърция.

H. perforatum, forma, L. Срѣща се на много мѣста въ Родопитѣ. Особно разпространено по пѫтя отъ Павелско за Дрѣново, прѣзъ в. Бешулакъ. Въ Павелско го наричатъ *Посъчево биле.*

H. hirsutum L. Всѫдѣ въ лѣсоветѣ, прѣимуществено по сѣнчеститѣ мѣста и по ливадитѣ на Бешулакъ.

H. Montbretii Sp. Тукъ-тамъ между Станимака и Бачково.

H. Rumelicum Boiss. Всѫдѣ по варовицитѣ и по сухитѣ ридове между Фотинъ и Форцово, по границата. За диягнозата на този видъ вж. Vel. Fl. blg. 108.

Acerineae D. C.

Acer Tataricum L. Обикновено всѫдѣ изъ гората между Караджиларъ и Сърнъчъ. *Кошничáръ* — Сърнъчъ.

A. campestre L. На много мѣста по Родопитѣ. *Келевъ-габъръ*— Тополово.

Acer sp. Обикн. по височинитѣ на ю. отъ Тополово.

*A. platanoides L. Въ гората около Сърнъчъ, както и по самата граница. *Кавлáнъ* — Сърнъчъ.

Ampelideae H. B. K.

Vitis Vinifera L. По пѫтя отъ Бачковския манастиръ за Югово въ мѣстноститѣ: Сливово-дере, Дълга усойка и др. заедно съ Clematis, Tilia и пр. Достига грамадни размѣри.

Geraniaceae D. C.

Geranium macrorhizon L. Срѣща се по всички и Родопски подалпийски височини, главно по каменливитѣ мѣста.

RodopskiStarini.com

G. Sanguineum L. По сухитѣ каменисти склонове на много Родопски върхове.

G. pyrenaicum L. На много мѣста по Родопитѣ.

G. molle L. Между Станимака и Бачково и др.

Balsamineae A. Rich.

●Jmpatiens noli tangere L. По влажнитѣ сѣнчести и крайпоточни мѣста въ дефилето между Пещера и Батакъ, въ усоитѣ по върха Куртлуджа, между Нова-Махала и Фотинъ. Въ още по-голѣмо изобилие се срѣща въ в. Дълбоко дере между Форцово и Яскж-Курия.

Zygophylleae Br.

Tribulus terrestris L. Покрай пжтищата, по пѣсъчливата почва между Узунъ-дере и Хасковскитѣ бани, изъ царевицитѣ.

Rutaceae Juss.

Dictamus albus L. Между Станимака и Бачково.

Rhamneae Br.

Paleurus aculeatus Lam. (P. australis G.). По пжтя отъ Асѣньова крѣпость прѣзъ Бачковския манастиръ за Югово. Въ Душка-дере достига приблизително до 600 м. надъ морското равнище. Повече се срѣща между Узунъ-дере и Хасковскитѣ бани. Между Кръчимъ и Перущица.

Terebinthaceae Juss.

Rhus Cotinus L. По източнитѣ поли на Баба, по политѣ на Анатемитѣ, достига до 800 м. надъ м. р. Покрива цѣли пространства между Тополово и Новаково (Иланъ-тепе на с.-и. отъ Тополово). Всждѣ по малко между Югово и Павелско.

Papilionaceae L.

Genista carinalis Grsb. Spicil. (G. gracilis Spach.). Всждѣ изъ джбовата гора около Фотинъ, Шипковица, Форцово и др.

*●Genista Frivaldskyi Boiss. (G. depressa Grsb; G. procumbens Friv.). По пжтя между Шарлакъ-дере и Горно-Арбанасе. До сега

RodopskiStarini.com

това растение е намѣрено по алпийскитѣ поляни надъ Калоферъ (Wagner), надъ Карлово (Friv), въ Петроханския балканъ (Vel.). Цвѣтни дръжки отъ 7 — 15 c.m., срѣдни листа 2 c.m. ×3—4 m.m., чашка 4—4 1/2 m.m. дълга, цѣлията цвѣтъ 1 1/2 c.m. дълъгъ, чушката отъ 1 1/2—2 c.m. ×3—4 m.m. За подробности вж. Vel. Fl. blg., 124.

Cytisus hirsutus L. По пѫтя между Еръ-Кьоприя за Тополово прѣзъ Шилденски камъкъ. Споредъ Вел. срѣща се вснѫдѣ въ България.

C. austriacus? L. По върха Синиръ-Тепе

Ononis Columneae All. (O. parviflora Sam.). Сърнъчъ—Узунъ-дере.

Medicago rhodopea Vel. 1893. Между Станимака и Бачково. За диагнозата на този новъ видъ на Велен. вж., сѫщия, Fl. blg. Sup. 75. Най-напредъ този видъ е намѣренъ отъ Vel. около Станимака и Текира, а по-сетнѣ и отъ Стрибрни до Пещера.

M. falcata L. Между Козлукъ и Карааланъ.

M. lupulina L. Разпространено на много мѣста по политѣ на Родопитѣ.

Melilotus officinalis Dsr. (M. arvensis Wllr.). Всѫдѣ почти по нивитѣ около Караджиларъ, Новаково и др.

M. alba Dsr. Тамъ, дѣто и горното.

Trifolium alpestre L. Между Еръ-Кьоприя и Тополово, по сухитѣ трѣвисти мѣста. Вѣроятно и другадѣ.

T. alpestre L. var. brevifolium Boiss. Узунъ-дере—Хасковскитѣ бани.

●*Trifolium medium L. subs. balcanicum Vel. 1891. Твърдѣ обикновенно по подалпийскитѣ ливади между Павелско и Дрѣново, особено по политѣ на Бешулакъ въ землището на с. Дрѣново. По-рано сѫщото растение е намѣрено по Витоша и Рила (Vel.), по Осоговската пл. (Vel. Vs.) и надъ Бѣлово (Стрб.). За подробности гл. Fl. blg., ст. 135.

T. pratense L. На много мѣста по Родопскитѣ пасбища.

T. hirtum All. По горния пѫть отъ Дупница за Рилския манастиръ.

T. arvense L. Въ изобилие всѫдѣ по неразработенитѣ мѣста между Бачково и Югово. Покрива цѣли пространства. На мѣстѣ се срѣща заедно съ T. Preslianum Boiss. Особенно разпространено по нивитѣ и ливадитѣ между Караджиларъ и Сърнъчъ. Около нашия пограниченъ постъ на Кьомюрджи-Тарла покрива цѣли пространства.

T. purpureum Lois. По камениститѣ поли на в. Драгойна.

RodopskiStarini.com

T. repens L. По високитѣ ливади между Бешулакъ и Крушово.

Trifolium Preslianum Boiss. (T. affine Presl.). На много мѣста по сухитѣ трѣвисти поли на Родопитѣ, заедно съ T. arvense L. Туй рѣдко за нашата флора растение прѣвъ пѫть е намѣрено отъ Стрибрни близо до Скобелево. (Вж. Fl. blg. Sup. 81.).

T. campestre Schreb., Въ дѫбравата около Еръ-Кюприя, Бѣлица, Карамѫшъ. По политѣ на Синиръ-тепе и вѣроятно на други още мѣста.

Lotus corniculatus L. На много мѣста по политѣ на Родопитѣ. Гашна-дере, Лѫкавица, Крушово и др.

Coronilla varia L. По склоноветѣ на Родопитѣ, особенно по ливадитѣ между Югово и Павелско, по Анатемитѣ, въ мѣстностьта Блатата и др.

Colutea melanocalyx Boiss. (C. arborescens Vel. olim.). По пѫтя между Горно-Арбанасе и Червенъ. Цъвти прѣзъ юли. За диагнозата на този видъ вж. Fl. blg., ст. 147. Спорѣдъ Геор. туй растение е твърдѣ разпространено въ източната часть на Южна Бълг. (Геор. Родопитѣ и Рилската пл. и пр. Мсб. IV. 571.).

Galega officinalis L. Всждѣ по влажнитѣ крайпоточни мѣста.

Astragalus pugioniferus Fisch. (A. subulatus var. strictus Grsb.). Въ пукнатинитѣ на скалитѣ по течението на Бачковската рѣка.

Onobrychis alba W. K. По височинитѣ между Югово и Павелско. Спорѣдъ Vel. растението е типично и напълно идентично съ унгарското (гл. Fl. blg. sup. 89).

Vicia grandiflora Scp. (V. sordida W. K.). Изъ дѫбовата горица въ Узунъ-дере. Обикн. .

V. angustifolia Rth. Изъ нивитѣ и кукурузитѣ по политѣ на Родопитѣ.

V. onobrychioides L. Образува отдѣлни гнѣзда всждѣ по ливадитѣ по Бешулакъ, на пѫтя отъ Павелско за Дрѣново. До сега този видъ бѣ намѣренъ при Беледиеханъ (Шк.), при Радомиръ и надъ Дермендере (Стрб.).

V. varia Host. (V. villosa var. glabrescens K., V. pseudocracca Vel. 1886.). Срѣща се почти всждѣ по разработенитѣ мѣста, нивитѣ и пр. по политѣ на Родопитѣ.

Ervum Lens L. На много мѣста я сѣятъ.

Rosaceae Juss.

Prunus avium L. На много мѣста въ Родопитѣ.

P. Mahaleb L. Въ Крушово, Дрѣново и други помашки села.

RodopskiStarini.com

P. spinosa L. По пжтя отъ Бачково за Югово. По политѣ на Анатамитѣ и Гора, близу до 800 м. н. м. рав. По Вел. срѣща се въ цѣла южна България, по Витоша, около София и пр.; широко разпространено и чудно промѣнливо. (Fl. blg. sup., ст. 96).

P. divaricata Ledb. Въ Гората между Бачковския манастиръ и Югово.

Pyrus amygdaliformis Vill. Срѣща се на много мѣста, особно въ източнитѣ низки Родопи. *Кокалини* — въ Сърнъчъ. Срѣща се тукъ-тамъ усамотено и въ Узунъ-Дере и Домузъ-дере.

Sorbus Aria Crtz. Между Югово и Павелско въ гората.

S. torminalis L. Въ гората по височинитѣ с.-з. отъ Студената вода надъ Новаково.

Crataegus monogyna Jcq. По политѣ на Анатимитѣ и Гора, както и по политѣ на Бешулакъ. Вѣроятно и другждѣ.

Roseae D. C.

Rubus caesius L. На много мѣста по Родопитѣ, както по Чалътепе и др., покрива цѣли пространства.

R. tomentosus Borckh. (R. canescens D. C.). Като горното.

Fragaria collina Ehr. Срѣща се въ изобилие всждѣ по Родопитѣ. Намѣстѣ покрива цѣли пространства. Тоя видъ въ Батакъ наричатъ *зунйици,* а въ Югово — *сунйици.*

F. vesca L. Изъ шубрацитѣ се срѣща не по-малко отъ горното. Въ Батакъ наричатъ тоя видъ *планйици.*

Potentilla rupestris L. Въ мѣстностьта Плочитѣ между Рилския манастиръ и Сръбско село.

P. obscura Lehm. Около Куру-чешме, по политѣ на Мандрата, Шафрана, по Кьомюрджи Тарла (Елъ-Гидикъ). Не по-малко се намира и по пжтя отъ Павелско за Дрѣново въ мѣстноститѣ Св. Георги, Пашалийската гора, по Ильчовъ гробъ, Марчевица, Тузлата и др. Отъ всичко се вижда, че този видъ е твърдѣ разпространенъ по цѣлитѣ Родопи. (Гл. Fl. blg., sup. 99.).

P. argentea L. Тъй сжщо твърдѣ разпространено по Родопитѣ.

P. Tormentilla Sep. Тукъ-тамъ по влажнитѣ мѣста по Родопитѣ.

P. micrantha Ramond. Въ лѣсоветѣ въ по-низкитѣ Родопски планини.

•Geum montanum L. Прѣкрасни екз. отъ това хубаво планинско растение събрахъ по Кобилино бранище. Срѣща се и по другитѣ Рилски алпийски поляни.

RodopskiStarini.com

●G. coccineum Sibt. (G. Sadleri Friv., G. grandiflorum C. K., G. macedonicum Friv.). Това растение намѣрихъ въ усойнитѣ мѣста въ Гашна-дере. Въ мѣстностьта Локвата на върха Бешулакъ. Въ подирната мѣстность е много по-слабо распространено. Срѣща се и въ усоитѣ по височинитѣ между Нова-Махала и Фотинъ, особно около каракачанскитѣ колиби. По върха Ески-юртъ надѣсно отъ Чалъ-тепе. Повече разпространено въ Еланъ-дере. Тукъ-тамъ го видѣхъ и между Тилкили и Форцово въ влажнитѣ долини. Сѫщото растение събрахъ по-рано и въ Рила, по пѫтя отъ Рилския манастиръ за Сухо езеро. Поради приятно огнено-червенитѣ си цвѣтове се забѣлѣзва отдалечъ и придава особно хубавъ изгледъ на околната зеленина. По-рано въ Родопитѣ този видъ е намѣренъ въ Бѣла черква (Шк. мл.) и по Карлъка (Rs.).

Rosa arvensis Huds (R. repens Scp.).[1]) Този видъ вариира относително листнитѣ зѫбци, които сѫ ту прости, ту двойни или сложно жлѣзисти. Листя има гладки или малко-много мъхави. До сега въ България е намѣренъ въ низкитѣ хълмисти мѣстности въ Балкана близу до с. Микре (Vel.).

Hab. Намира се въ цѣла Европа, съ изключение на найсѣвернитѣ страни, нѣкои точки отъ срѣдноморската область и южна Русия.

Rosa gallica L. (R. cordifolia Chab., K. pumila Jcq.). Листя има кожести, отгорѣ голи, отдолу сиво-зелени, власисти или голи, крѫгли или елиптични, напилени. Цвѣтове едри, правостоещи, пурпурни. Плодъ кълбестъ, тъмно-червенъ: Яйчници седещи. Клонкитѣ и безцвѣтнитѣ разклонения покрити съ многобройни жлѣзисти власинки и съ по-рѣдки, слаби шипове. Въ околноститѣ на Черепишкия манастиръ. Сѫщия видъ е намѣренъ у насъ на много други мѣста: Бирова (Пан.), Разградъ (Вел.), Камчия (Борн.), Софийско поле (Шк., Вел.), въ Витоша (Вел. и Виз.), надъ Дермендере (Вел.), Бургазъ, Текира (Вел.), Варна (Стр. Т.), Търново и Ловечъ (Ур.).

Hab. Срѣща се въ срѣдна и източна Европа. Този видъ има много вариетети, които споредъ Crépin[2]) неумѣстно сѫ земени като отдѣлни видове. Отъ кръстосваньето на този видъ съ R. arvensis, R. canina, R. tomentosa, R. rubiginosa и R. sepium сѫ произлѣзли разни хибриди, отъ които голѣма часть сѫ описани като отдѣлни

---

[1]) За да бѫдатъ свѣденията за розитѣ по-пълни, споменувамъ въ статията си всички находища на досега намѣренитѣ въ България видове.

[2]) Tableau analytique des roses européennes (Comptes-rendus des séances de la Société R. de Belgique, 1 Mai, 1892.

RodopskiStarini.com

видове. Споредъ сѫщия авторъ R. centifolia не е освѣнъ вариететъ на R. gallica.

Rosa pimpinellifolia D. C. Обикновено този типъ има прости листни зѫбци, съ дръжчици гладки или четинесто-жлѣзисти (R. spinosissima). Въ по-рѣдки случаи зѫбцитѣ сѫ сложно-жлѣзисти, въ долната страна на листовцитѣ слабо снабдени съ жлѣзици (R. Ripartii Desegl.) или обилно снабдени съ жлѣзици (R. myriacantha D. C.). Вѣнчолистчетата бѣли, излека обагрени жълто въ основата. Стълбчетата свободни помежду си, по-кѫси отъ тичинкитѣ. Кълбесто-меснатитѣ плодове ставатъ червено-ръждави при узрѣваньето. Отъ кръстосваньето на този типъ съ R. Alpina, R. canina, R. sepium, произлизатъ множество хибриди, носещи специфични названия: R. rubella Sm., R. reversa W., R. armatissima Dés., R. gapensis Gren. и пр.

Твърдѣ разпространено по планинскитѣ голи върхове по Родопитѣ. Сѫщиятъ видъ е намѣренъ всѫдѣ почти по сухитѣ и лѣсисти низки хълмове въ цѣла България (Вел.), въ Търновско и въ Ловченско (Ур.).

Hab. Срѣща се въ Европа и Азия.

●R. Alpina L. Срѣща се по горишитѣ склонове на Шипковица и по Кобилино бранище край пѫтя отъ Рилския манастиръ за Сръбско село. Подъ Елени върхъ. Между Бѣли Искъръ и Чамъ кория. Въ горишитѣ мѣста до Чадъра надъ р. Бистрица (Геор.), Три чуки (Пан.), Витоша и Рила (Пан. и Вел.).

Hab. Европа.

Този типъ прѣдставя множество форми, отъ които извѣстно число сѫ въздигнати въ видове. Кръстосва се съ R. pimpinellifolia, R. pomifera, R. tomentosa, R. coriifolia, R. glauca, R. rubrifolia, за да произведе многобройни хибриди.

**Rosa pomifera Herrm. Отдѣлнитѣ листчета сѫ снабдени по края съ жлѣзисти рѣсници, обагрени въ розово-червеникавъ цвѣтъ; листята сѫ сиво-зелени и длъгнесто-ланцетни или длъгнесто-яйцевидни; раздѣлитѣ на непадливата чашка сѫ сближени помежду си и речи правостоещи на върха на едрия кльбестъ, обвисналъ и твърдѣ бодливъ плодъ; шипове има твърди, шиловидни съ широка сплесната основа. Цвѣтнитѣ дъна (цвѣтоложетата) обикновено сѫ голѣми, изпълнени съ остри жлѣзисти власинки, рѣдко гладки. Различава се отъ R. tomentosa по плодоветѣ си, които ставатъ мѣснати щомъ узрѣятъ. Този видъ намѣрихъ въ Рила.

Hab. Европа, Азия.

RodopskiStarini.com

Споредъ Crépin не трѣба да се смѣта R. pomifera като видъ различенъ отъ R. mollis, понеже въ сѫщность нѣма особна и строга разлика между тѣхъ; ето защо той е на мнѣние двата вида да носятъ общото название R. villosa L.

R. tomentosa Sm. Цвѣтни дръжчици обикновено длъгнести; чашелистчетата обърнати назадъ слѣдъ разцъвтяваньето, или изострени или изправени и съставящи дълго врѣме вѣнецъ на цвѣтното дъно. Листа обикнов. блѣдо-зелени. Листета отъ 5—7, яйцевидни или длъгнести, двойно остро назѫбени. Цвѣтове розови, обикн. блѣди, рѣдко ярко-розови. Плодове кълбести, червени при узрѣваньето, но меснати едва подиръ първитѣ мразове. Доста голѣмъ храстъ. Намѣрихъ го въ Рила, Рилския манастиръ, Черепишкия манастиръ. По-рано намѣрено на Три чуки (Пан.), Витоша (Шк., Вел.) и Рила (Вел.).

Hab. Европа, Азия.

Този типъ, твърдѣ различенъ и твърдѣ постояненъ въ характернитѣ си черти, прѣдставя нѣкои и други видоизмѣнения, на които сѫ били дадени специфични названия (Cr.).

**R. glutinosa Sibth. et Sm. Шипове прави, рѣдко дѫговидни или слабо кукести, примѣсени съ многобройни иглици и жлѣзисти власинки, разположени по стеблото, клонитѣ и клонкитѣ; листетата сѫ обилно снабдени съ жлѣзици и отъ двѣтѣ страни; чашелистчетата се доближаватъ прѣзъ врѣме на зрѣяньето и окапватъ твърдѣ късно. Дребенъ храстъ. Обикновено шиповетѣ на този видъ сѫ доста прави, по което лесно се отличава отъ другитѣ видове отъ подотдѣла Rubiginosae. R. *pulverulenta* M. B. и R. *pustulosa* Bertol. сѫ прости синоними на R. glutinosa.

Ново за България. Рила.

Hab. Европа, Азия.

R. rubiginosa L. Шипове силно закривени, често пѫти въ долната или срѣдна часть на стеблото примѣсени съ четинести шипове. Цвѣтодръжки доста дълги, речи като цвѣтното дъно. Листя покрити обикн. съ възчервеникави морави жлѣзици. Листета отъ 5—7 на брой. Миризливитѣ ѝ цвѣтове сѫ ярко-розови, обик. усамотени. Храстъ високъ отъ 1—2 метра.

По низкитѣ склонове на Витоша и надъ Дермендере (Вел.).

Hab. Европа (особно въ срѣдна Ев.; въ южнитѣ Европейски страни се срѣща по-рѣдко, намѣстѣ дори съвсѣмъ липсува; не достига и сѣверъ). И този типъ прѣдставя множество видоизмѣнения отъ които нѣкои носятъ специфични названия: Rosa comosa

RodopskiStarini.com

Rip., R. apricorum Rip., R. echinacarpa Rip., R. umbellata Plur auct., R. dolorosa Déségl et Ozan. и пр.

R. dumetorum Th. Листя опашати, покрити съ жлѣзисти власинки; листета тѣсни на двата края, покрити отъ едната или отъ двѣтѣ страни съ миризливи, об. възчервеникави жлѣзици. Цвѣтни дръжки гладки. Рила (Пан.), Витоша (Шк).

**R. coriifolia Fries. Листа мъшести, поне по срѣдния нервъ, меко-кожести, безъ жлѣзи; младитѣ сѫ покрити и отгорѣ и отдолу съ сиво-бѣли власинки; отсетнѣ горната часть става гладка; цвѣтове има ярко-розово-червени; кълбеститѣ ѝ плодове стоѭтъ на кѫси плодни дръжки; чашелистчетата оставатъ на върха на плода до узрѣваньето му. Шипове сърповидни, при основата си разширени, слабо сплескани.

Намѣрихъ го въ Рила въ съдружие съ R. pomifera.

Hab. Европа (сѣвернитѣ страни, както и по планинската часть на срѣдна Европа; въ най-южнитѣ ѝ части много рѣдко или досущъ липсува), Азия.

Споредъ Crépin, този планински видъ произлиза отъ *R. canina* и не е освѣнъ мъховито състояние на R. glauca; прѣдставя множество видоизмѣнения, отъ които нѣкои сѫ въздигнати до видове.

**R. glauca Vill. Шипове повече или по-малко силно кукести; листета яйцевидни, повече или по-малко заострени; дръжки обикновено твърдѣ кѫси, твърдѣ рѣдко четинесто-жлѣзисти.

Въ Рила, до Рилския манастиръ заедно съ R. pomifera.

Изглежда да има сѫщото географско разпространение както R. coriifolia. Много отъ видоизмѣненията му сѫ описани като отдѣлни видове: R. falcata Pug., P. Crepiniana Déségl., R. discreta Rip., R. Hailstoni Baker., R. stephanocarpa Rip. и пр.

**R. micrantha Sm. Шиповетѣ ѝ никога не сѫ промѣсени съ жлѣзисти иглици; листетата не сѫ жлѣзисти отдолу; стълбчета обикн. голи (гладки).

Въ околноститѣ на София.

Hab. Европа (на сѣверъ липсува) Азия, Африка. Прѣдставя многобройни видоизмѣнения, отъ които нѣкои и други въздигнати въ видове: R. permixta Déségl., R. nemorosa Libert. R. operta Pug., R. Lemanii Bor., R. lactiflora Déségl. и др.

**R. micrantha Sm. var? Интересна форма, що събрахъ въ Рила и въ околностьта на Чамъ-кория.

**R. sepium Thuill. Листца елиптически или тѣснояйцевидни, стѣснени въ основата, съ многобройни жлѣзици между второстепен-

RodopskiStarini.com

нитѣ неври; дрѫжчици има длъгнести; стебла високи, покрити съ шипове на извѣстно разстояние едни отъ други.

Въ околноститѣ на Черепишкия манастиръ.

Hab. Европа. Има приблизително сѫщото разпространение както R. micrantha, съ тая разлика, че достига малко по на сѣверъ. Африка.

Този видъ, чието първоначално название е R. agrestis Savi, прѣдставя множество видоизмѣнения, отъ които най-важнитѣ сѫ получили специфични имена: R. vinodora Kern., R. belnensis Ozan., R. virgultorum Rip., R. mentita Déségl и др.

Rosa canina L. У насъ този видъ е твърдѣ разпространенъ.

Hab. Срѣща се въ Европа, сѣверна Африка и западна Азия. Въ обширната своя арея прѣдставя множество вариетети, отъ които, споредъ Crépin, неосновательно сѫ създадени много видове. Отъ тия видоизмѣнения у насъ намѣрихъ слѣднитѣ:

**A. Видоизмѣнение отъ групата R. *lutetiana* Lem. Листета гладки. Листни зѫбци прости. Дрѫжки гладки. Околноститѣ на София, Рила, дефилето на Искъръ, Черепишки манастиръ.

**B. Отъ групата R. *dumalis* Bechst. (R. Cladoleia Rip.) Листнитѣ зѫбци двойни или сложни и жлѣзисти. Второстепеннитѣ нерви безъ жлѣзици. Дрѫжки гладки.

Рила, Черепишки манастиръ, околноститѣ на София.

C. Отъ групата R. dumetorum Thuill. Листета мъшести поне на срѣдния нервъ. Прости листни зѫби. Гладки дрѫжки.

Рила.

R. mollissima Wild. По гориститѣ мѣста надъ Сухо езеро край пѫтя отъ Самоковъ за Рилския манастиръ, Родопитѣ и Рила (Геор.).

Spiraeaceæ D. C.

●Spiraea Ulmaria L. По върха Бешулакъ и по Синиръ-тепе.

S. Filipendula L. Всѫдѣ по влажната мѣстность Глухи-върхъ на Бешулакъ. Вѣроятно и на други мѣста въ Родопитѣ.

Onagrarieæ Juss.

Epilobium hirsutum (E. amplexicaule Lam.). На много мѣста въ Родопитѣ край водата, въ долинитѣ и др.

E. parviflorum Schreb. (E. pubescens Rth., E. molle Lam.). Около Студена вода, въ влажнитѣ мочурливи мѣста въ гората.

*E. montanum L. По гориститѣ поли на Синиръ-тепе; въ дѫбравата въ Дрѣновското и Бѣлишкото дерета. По влажнитѣ усойни

RodopskiStarini.com

мѣста до Студената вода надъ Новаково; въ клисурата между Пещера—Батакъ и др.

Circea Lutetiana L. До Студена вода надъ Новаково, всждѣ по влажнитѣ сѣнчести мѣста въ гората.

Cucurbitaceæ Juss.

Bryonia alba L. Покрай храсталацитѣ, както и по влажнитѣ мѣста въ Новаково, Караджиларъ, Душка-дере, между Хасковскитѣ бани и Горно-Брѣстово и др.

Paronychieæ St Hil.

Herniaria incana Lam. (H. macrocarpa Sibt.). На много мѣста по скалитѣ въ Родопитѣ.

H. hirsuta L. По трѣвиститѣ неразработени мѣста въ Босилеградско.

Scleranthеæ Lk.

Scleranthus perennis L. По скалитѣ между Караджиларъ и Сърнъчъ, недалечъ отъ нашия пограниченъ постъ.

●S. marginatus Guss. (S. neglectus Roch.). По Кобилино бранище.

Crassulaceæ D. C.

Sedum album L. По канаритѣ въ мѣстностьта Чешмата и Крайще недалечъ отъ Дрѣново.

●S. repens Schleich. (S. alpestre Vill). По Кобилино бранище.

S. acre L. По сухитѣ канари между Еръ-кьоприя и Шилденски камъкъ.

S. Cepaea L. (S. tetraphyllum S. S., S. galioides All.). По сѣнчеститѣ лѣсисти склонове въ Гашна-дере и Шарлакъ-дере.

S. glaucum W. K. (S. hispanicum L.). По канаритѣ въ държавната гора „Тиклата“, не далечъ отъ Тополово. Образува голѣми гнѣзда. Сѫщия видъ намѣрихъ и по скалитѣ между Лѫкавица и Крушово.

S. Caespitosum D. C. (Crassula Magnolii D. C.) Този видъ намѣрихъ по скалиститѣ върхове на югъ отъ Тополово. Рѣдко растение за България, намѣрено до сега само отъ Вел. около Пазарджикъ.

RodopskiStarini.com

Saxifragaceæ D. C.

Saxifraga Aizoon Jcq. Въ пукнатинитѣ на скалитѣ по Кобилино бранище.

●S. Aizoon Var. orbelica. Този новъ вариететъ намѣрихъ въ 1900 г. въ пукнатинитѣ на стръмнитѣ скали недалечъ отъ Сухо езеро. Г. Velenovsky, който за пръвъ пѫть направи съобщеніе за него въ „Oesterreichische botanische Zeitschrift", Jahrg. 1901, № 1 — Achter Nachtrag zur Flora von Bulgarien, прави слѣднитѣ бѣлѣжки: листата му сѫ малко по-дълги, тѫпозаострени. Съцвѣтие сгѫстено. Самото растение е по-малко разклонено; на всѣко разклонение стоѭтъ обикновено 1—2 цвѣта. Цвѣтоветѣ и плодоветѣ му сѫ по-едри, нежели на вида. Чашката му е повече жлѣзиста. Доста буйно.

S. porophylla Bert. (S. thessalica Schot., S. Friderici Augusti Bias. По варовититѣ скали на Бачковския манастиръ.

●S. rotundifolia. Въ влажнитѣ и крайпоточни мѣста по високитѣ Родопски върхове.

Umbelliferæe Juss.

Orlaya grandiflora Hffm. На много мѣста въ Родопитѣ.

Ferulago sp. По пѫтя отъ Караджиларъ за Сърнъчъ. Не е много обикновено.

Pastinaca hirsuta Panč. Fl. Serb. 1874. Между високитѣ ливади на Бешулакъ, между Павелско и Дрѣново (Крайнца, Голѣмитѣ ливади, Циганецъ и др.) За описанието на този видъ вж. Fl. blg. стр. 208.

Libanotis montana All. По голитѣ скали на Сухо езеро.

Conium maculatum L. Вскдѣ по влажнитѣ сѣнчести мѣста по политѣ на Родопитѣ. Особно много въ запустеното с. Форцово.

Phisospermum aquilegifolium Koch. По сѣнчеститѣ гористи мѣста между Югово и Павелско.

Eryngium campestre L. Покрай пѫтищата и пасбищата.

Astrantia major L. По южнитѣ склонове на Бешулакъ, а именно въ мѣстностьта Сѫдуля, Краища и др.

Araliaceæ Juss.

Hedera Helix L. По сѣнчеститѣ скалисти мѣста около Бачковския манастиръ; по върха св. Георги надъ с. Дрѣново; въ

RodopskiStarini.com

Дрѣновското дере; между Лжкавица и Крушово; изобщо вcждѣ по низкитѣ Родопски пояси.

Corneæ D. C.

Cornus mas L. По гориститѣ мѣста вcждѣ изъ Родопитѣ по по-низкитѣ мѣста: Бачковско, Бѣлишко, между Шипковица и Форцово и др. Стари дрѣнови дървета видѣхъ въ Душка-дере, на границата.

Caprifoliaceæ Rich.

Viburnum Lantana L. Въ Люти-долъ. Вѣроятно и другадѣ.

Sambucus Ebulus L. Покрива цѣли пространства между Караджиларъ и Сърнъчъ, особно по политѣ на Шафрана, св. Илия, Кьомюрджи-тарла.

Lonicera Xylosteum L. Въ околностьта на Югово.

Rubiaceæ Juss.

*Galium rubioides L. (G. articulatum Lam.) По сухитѣ варовити скали по течението на Дрѣновската рѣка.

*G. Schultesii Vest. До сега този видъ бѣ намѣренъ само до Ихтиманъ отъ Formánek. Азъ го събрахъ въ джбравата между Бѣлица и Ерь-кюприя. Намѣрихъ го така сжщо въ гората между Караджиларъ и Сърнъчъ.

G. Verum L. Край шубръцитѣ и трѣвиститѣ мѣста по политѣ на Гора, Анатимитѣ, Кълки и др. Всждѣ разпространено.

G. aureum Vis. Всждѣ по склоноветѣ между Чуката и Лжкавица, между Югово и Павелско. Срѣща се тъй сжщо въ Люти-долъ, по Кълки, Анатимитѣ и др.

G. Aparine L. На много мѣста въ по-низкитѣ пояси на Родопитѣ, главно въ храсталацитѣ.

G. Cruciata Scop. Тамъ, дѣто се срѣща и горното.

G. alpinum Schur. По Родопскитѣ височини, Хундулу-махале, Аланъ-дере, Гашна-дере, по политѣ на Чалъ-тепе, Орманово, Фотинската рѣка и пр. Вж. Fl. blg. стр. 236.

Asperula arvensis. L. Всждѣ по низкитѣ поли на Родопитѣ.

Asperula odorata L. Между Станимака и Югово, въ мѣстностьта Двѣтѣ ханчета.

RodopskiStarini.com

*Ах. flaccida Ten. По варовититѣ стръмни склонове въ Дрѣновското дере. Срѣща се тъй сжщо по скалитѣ между Караджиларъ и Сърнъчъ.

A. cynanchica L. По скалитѣ между Югово, Павелско, Анатимитѣ, Гора и пр.

Valerianeæ D. C.

Valeriana officinalis L. По трѣвиститѣ влажни, неразработени мѣста на Синиръ-тепе.

Dipsaceæ D. C.

Scabiosa ochroleuca L. subs. rhodopea Vel. 1894. Изъ джбравата по течението на Бѣлишката рѣка и по Синиръ-тепе. (За диягнозата вж. Fl. blg. Sup. ст. 146).

*Scabiosa silaifolia Vel. 1986. Между Караджиларъ и Сърнъчъ покрай пжтекитѣ въ гората. Този новъ видъ на Vel. до сега не бѣ намѣренъ въ Родопитѣ. Вж. Fl. blg. 244.

S. Ucranica L. Между Фотинъ и Форцово, по голитѣ трѣвисти поли на Чалъ-тепе, по Шипковица и Аланъ-дере.

Knautia orientalis L. (K. propontica L.) Тукъ тамъ по политѣ на Драгойна. Гл. Fl. blg., Sup. 148.

K. arvensis L. Доста разпространено по сухитѣ неразработени мѣста между Югово—Павелско.

●K. magnifica Boiss. По алпийскитѣ поляни между Рилския манастиръ и Сухо езеро.

Compositae L.

Senecio vernalis W. K. (S. peduncularis Grsb. Spic., S. crassifol., Fl. Gr.). Всждѣ разпространено въ гората между Ляжавица и Крушово.

●S. nemorensis L. (S. Jacquinianus Rchb.. S. octoglossus D. C.). Въ влажнитѣ мѣста изъ гората с.-з. отъ Студена вода надъ Новаково.

Anthemis tinctoria Heuff. Тукъ-тамъ по неразработенитѣ мѣста въ подножието на Родопитѣ.

A. montana L. Между Югово и Павелско.

A. ruthenica M. B. Между Пещера и Батакъ.

A. gaudïum solis, sp. n. Този новъ видъ на Вел. е намѣренъ прѣвъ пжть отъ Стр. прѣзъ 1897. г. близу при Скобелево. Азъ

RodopskiStarini.com

го събрахъ по изложенитѣ на припекъ скали по пѫтя отъ Бачковския манастиръ за Югово. Вж. Sup. ст. 152. Твърдѣ обикн. между Fl. blg., Караджиларъ и Сърнъчъ.

Achillea Millefolium L. Достига голѣми височини по Родопитѣ. Въ изобилие въ гората между Синиръ-тепе и Крушово. Расте прѣимуществено по трѣвисти неразработени мѣста.

A. setacea W. K. Люти долъ. Карамъшъ. Между Пещера и Батакъ и пр.

Achillea odorata Koch. Synop. p. 436. Покрива цѣли пространства по камениститѣ склонове на в. Драгойна. Сѫщиятъ видъ се срѣща до с. Югово заедно съ Achillea Vandasii Vel.

A. Vandasii Vel. Този новъ за България видъ, намѣренъ прѣвъ пѫть отъ Velenovsky надъ Драгоманъ въ 1890., събрахъ до с. Югово, (Вж. Fl. blg., 265.).

A. compacta Wlld. По ридоветѣ и сухитѣ мѣста между Дупница и Рила, Узунъ-дере и Хасковскитѣ бани.

A. pseudopectinata Jka. Между Станимака и Югово. Сѫщия видъ намѣрихъ по горния пѫть отъ Дупница за с. Рила. (Вж. Fl. blg., 267.).

Tanacetum vulgare L. Всѫдѣ по политѣ на Родопитѣ.

P. corymbosum W. (L.). Всѫдѣ изъ дѫбовата гора между Фотинъ и Форцово, около Шипковица и др. По склоноветѣ на Гора, Анатимитѣ, въ Люти-долъ и пр. Екземпляритѣ отъ подирната мѣстность сѫ по-дребни. Въ ливадитѣ подъ Пашалийската гора, недалечъ отъ Дрѣново и по пѫтя между Бачковския манастиръ и Югово. (Вж. Fl. blg. ст. 269.).

P. Parthenium Sm. По мочурливитѣ сѣнчести мѣста въ гората между Караджиларъ и Сърнъчъ. Обикновено по течението на Бѣлишката рѣка. Сѫщиятъ видъ се срѣща между Пещера и Батакъ.

●P. macrophyllum, forma W. K. (Achillea sambucifolia Dsf.). По сѣнчеститѣ влажни мѣста въ мѣстностьта Кълки между Югово и Павелско.

Chamaemelum trichophyllum Boiss. (Chrysantehmum Kit.). Въ мѣстностьта Голѣмитѣ ливади, Циганецъ, Крайщата и пр. (Вж. Fl. blg., ст. 271.).

Artemisia scoparia W. K. По скалиститѣ склонове въ клисурата между Пещера и Батакъ.

A. vulgaris L. По неразработенитѣ мѣста.

A. Absinthium L. Около селата въ подножието на Родопитѣ.

RodopskiStarini.com

●Gnaphalium dioicum L. (Antennaria dioica Gaertn., G. alpina C. A. M.). По височинитѣ между Чарка въ Еланъ-дере и Шипковица, Шарлакъ-дере. Сѫщото растение по-рано намѣрихъ на Кобилино бранище.

Filago arvensis L. По неразработенитѣ мѣста и по хълмоветѣ всѫдѣ почти по низкитѣ Родопи. На много мѣста въ нивитѣ между Тополово и Сърнъчъ.

Erigeron acre L. По варовититѣ голи скали надъ Тополово.

E. canadense L. По трѣвиститѣ мѣста, по нивитѣ, край пѫтищата, както и по неразработенитѣ мѣста по политѣ на Родопитѣ.

*●E. Willarsii Bell. (E. atticum Vill.). Този рѣдъкъ за България видъ намѣрихъ въ Шарлакъ-дере, до р. Сушица. Въ 1897. г. сѫщия видъ намѣренъ отъ Стрб. на върха Мусалла.

●Telekia speciosa Bmg. (Bupthalmum cordifolium Kit., T. ovata C. K.). Покрива цѣли пространства въ мѣстностьта Св. Георги и Краица, до чешмата недалечъ отъ помашкото с. Дрѣново. Срѣща се тъй сѫщо въ изобилие между Синиръ-дере и Крушово въ влажнитѣ усойни долчинки.

Jnula ensifolia L. Всѫдѣ по склоноветѣ на Гора, Анатимитѣ и др., между Югово и Павелско.

J. Conyza D. C. Между Станимака и Югово по горииститѣ сѣнчести мѣста, както и въ клисурата между Пещера и Батакъ.

J. Aschersoniana Jka. Въ пукнатинитѣ на варовититѣ скали въ Дрѣновското дере. Още не бѣ се разцъвнало добрѣ на 9. юли. (Вж. Fl. blg. 283.).

Eupatorium cannabinum L. Въ усоитѣ и крайпоточнитѣ мѣста въ Узунъ-дере.

Petasites officinalis Mch. Въ много отъ Родопскитѣ долини, по край поточнитѣ мѣста.

P. albus L. Въ усоитѣ на Люти-долъ и въ сѣнчеститѣ крайводни мѣста въ клисурата между Пещера и Батакъ.

Tussilago Farfara L. По пѫтя между Станимака и Югово по влажнитѣ мѣста. Вѣроятно и другадѣ.

*Echinops banaticus Roch. Вредъ изъ дѫбравата по пѫтя отъ Сърнъчъ прѣзъ Узунъ-дере за Хасковскитѣ бани.

Xeranthemum annuum L. Всѫдѣ почти по неразработенитѣ мѣста и край синоритѣ на нивитѣ.

Onopordon Acanthium L. Въ храсталацитѣ на много мѣста по низкитѣ Родопи.

RodopskiStarini.com

Cirsium canum M. B. Между Батакъ и Нова махала по влажнитѣ сѣнчести мѣста.

Carduus acanthoides L. По течението на Бачковската рѣка, въ Узунъ-дере, около Хасковскитѣ бани и пр. Всждѣ разпространено.

Serratula tinctoria L. По трѣвиститѣ мѣста между Батакъ и Нова-махала.

*Centaurea Jacea L. Всждѣ по изложенитѣ на припекъ мѣста по пжтя между Сърнъчъ прѣзъ Узунъ-дере за Хасковскитѣ бани.

C. stenolepis Kerner. По пжтя между Нова-махала и Фотинъ. Срѣща се и по изложенитѣ на припекъ мѣста между Козлукъ и Караланъ, както и по ливадитѣ между Павелско и Дрѣново.

*C. Gheorghieffii Halacsy, Oest. B. Z. 1891. Между Караджиларъ и Сърнъчъ. Моитѣ екз. сж по-едри отъ намѣренитѣ на Юмручалъ. (Вж. Мсб. V, ст. 319. Родопитѣ и пр. отъ Ст. Георгиевъ).

C. Cyanus L. По нивитѣ на много мѣста по политѣ на Родопитѣ. (Fl. blg. 308.).

*Centaurea maculosa Lam. (C. paniculata M. B.) По сухитѣ на припекъ изложени мѣста по върха Драгойна покрива цѣли пространства, на които придава хубавъ бѣлъ колоритъ. Сжщиятъ видъ се намира между Павелско и Дрѣново и по Синиръ-тепе. Расте прѣимуществено по варовитъ теренъ.

C. stereophylla Bess. По трѣвиститѣ и сухи мѣста по пжтя отъ Бачковския манастиръ за Югово. Нѣкои екз. достигатъ повече отъ 80 с. м. височина.

C. Salonitana Vis. (C. latisquama D. C. и пр.). По пжтя между Козлукъ и Караланъ по сухитѣ открити мѣстности. (Вж. Fl. blg., 324.).

Centaurea solstitialis L. Изъ нивитѣ, по пасбищата и пр. на много мѣста въ подножието на Родопитѣ.

Sonchus uliginosus M. B. (S. Nymani Tin.). По влажнитѣ сѣнчести мѣста между Станимака и Югово. (Вж. Fl. blg., ст. 328.).

Lactuca muralis Frees (Mycelis mur. Rchb.). Доста разпространено по влажнитѣ, усойни мѣста въ гората между Караджиларъ — Куру-чешме, по Кьомюрджи-тарла и около Сърнъчъ. Срѣща се и по сѣнчеститѣ лѣсисти склонове на Синиръ-тепе. Споредъ Геор. този видъ се срѣща нарѣдко въ Чепинско (Фл. ю. Бълг. 227.).

●Prenanthes purpurea L. Тукъ-тамъ по сѣнчеститѣ гористи мѣста на с.-з. отъ Студена вода надъ Новаково.

*Chondrilla juncea L. По изложенитѣ на припекъ мѣста между Караланъ — Караджиларъ.

RodopskiStarini.com

Taraxacum officinale Web. На много мѣста по политѣ на Родопитѣ, особно по пасбищата и пр.

Crepis foetida L. По пжтя между Козлукъ и Карааланъ.

Hieracium Pilosella L. По полянитѣ и сухитѣ неразработени мѣста по Рила.

Hieracium sp. Въ сѣнчеститѣ мѣста на с. з. отъ Студената вода.

Hieracuim sp. Доста нарѣдко въ джбравата между Караджиларъ и Сърнъчъ, недалечъ отъ нашия пограниченъ постъ.

Tragopogon patense L. (T. minus Fr.) Вскдѣ по ливадитѣ между Югово и Лжкавица.

Scorzonera Jacquiniana K. Между Хасковскитѣ бани и Горно-Брѣстово.

Leontodon hastilis L. Тукъ-тамъ въ Дрѣновското дере, по влажнитѣ мѣста.

Hypochoeris maculata L. Обикновено по ливадитѣ между Павелско и Югово.

Scolymus hispanicus L. Доста обикновено по низкитѣ склонове на Родопитѣ.

Chichorium Intybus L. По синоритѣ на нивитѣ, по ливадитѣ край пжтищата вскдѣ по политѣ на Родопитѣ.

Ambrosiaceæ Lk.

Xanthium spinosum L. Вскдѣ почти въ подножието на Родопитѣ.

X. strumarium L. Прѣимуществено се срѣща по влажнитѣ и крайпоточни мѣста въ подножието на Родопитѣ.

Campanulaceæ Juss.

Campanula Vulutina Vel. 1890. Въ пукнатинитѣ на кристалиннитѣ шисти въ Синиръ дере до моста. Много повече се срѣща въ клисурата между Пещера—Батакъ; тукъ то покрива цѣли скали; прѣзъ втората половина на юлия бѣ въ пълния си разцвѣтъ. (За описанието на тоя видъ вж. Vel., Fl. blg, ст. 365 и Sup. ст. 183.).

●Campanula orbelica Panč, Elem. 1886 (C. aplinà Vel. olim). По Кобилино бранище. (За подробности гл. Fl. blg., ст. 367).

C. glomerata L. (C aggregata Wlld.) Вскдѣ по лѣсиститѣ поли на Бешулакъ между Павелско и Дрѣново. Вѣроятно и по другитѣ Родопски височини.

C. rapunculoides L. (C. cordifolia C. K.) Въ сѣнчеститѣ гористи мѣста на с. з. отъ Студена вода.

RodopskiStarini.com

C. persicifolia L. Въ храсталацитѣ и сѣнчеститѣ мѣста всждѣ между Югово и Лжкавица.

Campanula persicifolia L. var. sessiliflora C. K. (C. latiloba D. C., C. grandis F. M.) Всждѣ по Анатимитѣ, Гора, Кълкитѣ и пр. Нѣкои екземплари достигатъ повече отъ 80 с. м. Всждѣ по ливадитѣ на Бешулакъ. По-рано го намѣрихъ и по Кобилино бранище. По Веленовски този вариететъ е обикновенъ по склоноветѣ на Родопитѣ. (Fl. blg., Sup. 185.).

C. patula L. По трѣвиститѣ мѣста между Дупница и с. Рила.

C. moesiaca Vel. 1892. Този новъ видъ на Вел. намѣрихъ въ влажнитѣ мѣста на с. з. отъ Студена вода. — Стебла 30—50 с. m. високи, долнитѣ листа 10—15 с. m. × 4—6 с. m. (За подробности вж. Fl. blg., Sup., ст. 184.

Podanthum canescens W. K. (P. salignum Bess.) По варовититѣ скали въ Гашна-дере.

Trachelium rumelicum Hmpe. Flor. 1837 (Phyteuma rumel. Grisb. Spicil.) Въ пукнатинитѣ на варовититѣ скали на Чуката. Стебла 15—25 с. m., листа 2—$2\frac{1}{2}$ × $1\frac{1}{2}$ с. m., щитче 2—$2\frac{1}{3}$ с. m. широко, вѣнче дълго 12 m. m., кутийка $2\frac{1}{2}$—3 m. m. дълга. (За подробности вж. Fl. blg., ст. 373).

Jasione Heldreichii Boiss. Всждѣ по границата между Кьомюрджи тарла и Сърнъчъ, по изложенитѣ на припекъ мѣста. Срѣща се и въ Узунъ дере; по пжтя отъ Тополово за Горно Арбанаси; въ джбравата по Бѣлишката рѣка. Стебла 30—50 с. m. високи, листа $1\frac{1}{2}$—$2\frac{1}{2}$ с. m. × 2—3 m. m., главичка 10—15 m. m. въ диам., чашечна тржбица 2 м. м. дълга. (За подробно опис. вж. Fl. blg., ст. 374 и Sup., ст. 188).

Bicornes L.

●Bruckenthalia spiculifolia Rchb. По най-високитѣ Родопски чуки и върхове. Намѣстѣ покрива цѣли пространства по алпийскитѣ поляни, и имъ придава особенъ червеникавъ колоритъ (вж. Fl. blg., ст. 376.)

●Vaccinium Myrtillus L. На върха Синиръ-тепе. Въ твърдѣ голѣмо изобилие се срѣща и по мѣстностьта Тилкили-махала, около нашия пограниченъ постъ; намира се и по височинитѣ между Нова-Махала и Фотинъ, особно къмъ каракачанскитѣ колиби и др.

●V. Vitis idaea L. По голѣмитѣ Родопски височини заедно съ горнитѣ.

RodopskiStarini.com

Pyrola rotundifolia L. Между Фотинъ и Тилкили по върха Ески-Юртъ между Шанкая и Чалъ-тепе.

P. Secunda L. (Ramischia sec. Op.). По пжтя между Еръ-Кьоприя и Тополово, изъ джбравитѣ.

Ebenaceæ Vent L.

*Diospyros Lotus L. Два екземп. отъ това рѣдко за България дърво се намиратъ въ Бачковския манастиръ. Едното е въ манастирския дворъ и достига близу 20—25 метра височина, а другото е извънъ манастирската ограда. Плодоветѣ изпърво сж зелени, нъ послѣ пожелтяватъ и най-сетнѣ почерняватъ и зрѣятъ прѣзъ декемврия м. Нѣкои ги ядхтъ. Отечеството на това дръво вѣроятно е Кавказъ и сѣв. Китай. Въ нѣкои страни култивиратъ извѣстни видове Diospyros, за меснатитѣ имъ вкусни плодове. Дървото на видоветѣ отъ този родъ се цѣни поради голѣмата си твърдость и приятния си черъ цвѣтъ (абаносово дръво).

Jasmineæ Br.

Jasminum fruticans L. Между Югово и Павелско, Кръчимъ и Перущица и др.

Oleaceæ Lndl.

Syringa vulgaris L. По политѣ на Анатимитѣ между Югово и Павелско, въ Дрѣновското дере, по Бѣлишката рѣка и пр. Срѣща се до 800 м. височина.

Fraxinus Ornus L. По височинитѣ на ю. отъ Тополово; по източнитѣ поли на в. Баба, а още повече къмъ Югово. По политѣ на Анатимитѣ и Гора, до 800 метра високо. Срѣща се така сжщо и по политѣ на Родопитѣ между Тополово и Новаково. Въ подирното село му казватъ *мажрявка*, отъ дѣто навѣрно си е добилъ названието *мажрявковъ върхъ* — височината лежеща на ю. из. отъ пжтя, що води отъ Новаково за Караджиларъ. Между Тилкили и Форцово по нарѣдко се срѣща. Изобщо изобилствува изъ листнатитѣ гори по Родопитѣ.

F. excelsior L. Въ държавната гора *Тиклата*, не недалечъ отъ Тополово по пжтя къмъ с. Орѣшецъ. Срѣща се така сжщо всждѣ изъ гората между Караджиларъ и Сърнъчъ по самата граница, а

RodopskiStarini.com

особно по политѣ на Шафрана, Св. Илия и Кьомюрджи тарла (Елъ Гидикъ).

Gentianaceae (Juss.).

●Gentiana punctata L. Изъ ливадитѣ по Чалъ-тепе, близу до българския пограниченъ постъ.

G. cruciata L. Въ мѣстностьта Крачунъ, Гробето и въ Форцово.

●G. asclepiadea L. Изъ усоитѣ въ клисурата между Пещера — Батакъ.

G. Pneumonanthe L. По Чалъ-тепе, Синиръ-тепе, Бешулакъ, между Батакъ и Нова Махла — Фотинъ и пр.

●G. utriculosa L. Това рѣдко за България растение намѣрихъ по Кобилино бранище. До сега у насъ то е било намѣрено само отъ Панчичъ въ Витоша и отъ Reiser'а въ Родопитѣ.

●G. pyrenaica L. (G. Djimilensis C. K.). Срѣща се на често по влажнитѣ крайпоточни мѣста по високитѣ Родопски върхове. Има го и по Кобилино бранище.

Erythraea Centaurium Pers. По ливадитѣ между Козлукъ и Карааланъ. Доста разпространено и въ Дрѣновското дере.

E. pulchella Fr. Изъ мочурливитѣ, влажни и крайпоточни мѣста.

Cyrtrandaceae Jack.

Haberlea rhodopensis Friv. 1835. Това рѣдко и характерно за флората на България растение събрахъ въ пукнатинитѣ на влажнитѣ варовити скали въ Дрѣновското дере. Срѣща се и по канаритѣ въ клисурата между Пещера и Батакъ. (Вж. Fl. blg., 386).

Convolvulaceae Vent.

Calystegia silvatica Chois. (Convolvulus sylvestris M. B.). Въ сѣнчеститѣ мѣста по пѫтя между Еръ-кьоприя и Тополово, по политѣ на Шилденски камъкъ въ дѫбравата. Сѫщото събрахъ и въ Узунъ-дере и въ гората, като минешъ Душка-дере къмъ българския пограниченъ постъ до с. Сърнъчъ. (Вж. Fl. blg., 287).

Convolvulus Canthabrica L. По изложенигѣ на припекъ скалисти мѣста въ Дрѣновското дере. Сигурно и на други мѣста въ Родопитѣ.

C. hirsutus Ster. Между Бачково и Югово.

C. arvensis L. Всѫдѣ по политѣ на Родопитѣ.

RodopskiStarini.com

Cuscuta europaea L. (C. major D. C.). Въ гората между Лѫкавица и Крушово.

Borragineae Juss.

Heliotropium europaeum L. Между Сърнъчъ и Хасковскитѣ бани.

Anchusa officinalis L. Въ околностьта на Сърнъчъ, въ Узунъдере и др. (Вж. Vel. Sup. 196).

Pulmonaria mollis Wolf. На много мѣста по низкитѣ Родопи.

Echium italicum L. Между Тополово и Новаково.

Echium vulgare L. Всѫдѣ между Бачковския манастиръ и Югово; по ливадитѣ между Павелско и Дрѣново; по политѣ на Чалъ-тепе; по Мисимли, Шипковица, Фотенъ, Форцово и пр. Екземпл. събрани между Павелско и Дрѣново достигатъ грамадни размѣри.

Alkanna primuliflora Grsb. Доста обикновено растение всѫдѣ по политѣ на Родопитѣ. (Вж. Fl. Bul. 400, Sup. 201).

Lithospermum officinale L. Въ храсталацитѣ по склоноветѣ на Гора, Анатимитѣ, между Чуката и Лѫкавица и пр. Достига до 80 см. височина.

M. silvatica Hffm. Въ Гашна-дере и Еланъ-дере.

Solanaceae Bartl.

Datura Stramonium L. Обикновено по политѣ на Родопитѣ, Станимака, Бачково, Югово, Дрѣново, Бѣлица, Каръмъшъ, Тополово, Новаково, Карааланъ и пр. Срѣща се прѣимуществено по буницата.

Hyoscyamus niger L. Около Бачковския манастиръ, Дрѣново, въ Дрѣновското дере, по Бѣлишката рѣка, Душка-дере, Пещера, Кръчимъ и др.

●Atropa Belladona[1]) L. Доста разпространено около Студена вода, въ влажнитѣ усойни мѣста. Въ клисурата между Пещера и Батакъ видѣхъ екземплари, които достигатъ близу човѣшки ръстъ.

Physalis Alkekengi L. Въ клисурата между Пещера и Батакъ.

Solanum Dulcamara L. По влажнитѣ мѣста и край храсталацитѣ около Пещера.

S. nigrum L. Всѫдѣ обикновено по буницата край селата.

---

[1]) Въ с. Новаково ми разказваха, че тамъ болнитѣ отъ ревматизмъ ядѣли плодоветѣ на туй растение, а коренитѣ му варѣли, та пиели водата; тъй тѣ се излѣкували отъ ревматизма, слѣдъ като лудѣели прѣдварително въ продължение на 24 часа.

RodopskiStarini.com

Personatae L.

Verbascum thapsiforme Schrad. По горния пѫть отъ Дупница за Рила.

Verbascum speciosum L. (V. longifolium D. C.). Въ мѣстностьта Сѫдуля, Конско пладнище, Св. Георги, въ околностьта на Дрѣново и др.

V. Lychnitis L. По течението на Бачковската рѣка, по Анатимитѣ, Гора, Люти долъ, Кълки и др.

V. Bornmülleri Vel. 1889. Този новъ видъ на Vel. намѣрихъ въ Дрѣновското дере. (За подробното му описание вж. Fl. blg., 415 и Sup. 209).

*Digitalis laevigata W. K. Слабо разпространено по политѣ на Анатимитѣ, Гора, въ Люти-долъ и др. До сега въ България този видъ бѣ намѣренъ отъ Панчича и Велен.

D. lanata Ehrh. (D. Winteri Roth.). Всѫдѣ между Бачковския манастиръ и Югово. Вариира твърдѣ много.

D. viridiflora Lndl. Между Павелско и Дрѣново.

Linaria spuria Mill. По сухитѣ каменисти мѣста край царевицитѣ по пѫтя отъ Карааланъ за Караджиларъ.

Linaria vulgaris L. Тукъ-тамъ на групи въ Узунъ-дере, около Сърнъчъ, и по пѫтя що води отъ Узунъ-дере за Хасковскитѣ бани.

L. genistaefolia Mill. Доста обикновено по неразработенитѣ мѣста между Лѫкавица и Крушово. Достига значителна височина.

L. sofiana Vel. 1886. Този новъ видъ на Vel. намѣрихъ по пѫтя между Козлукъ и Карааланъ.

Veronica Anagallis L. По мочурливитѣ сѣнчести мѣста на пѫтя между Карааланъ и Караджиларъ, особно много до чешмата. Нѣкои екземпл. достигатъ до 50 см. височина.

V. bellioides L. По Кобилино бранище, около Сухо езеро.

V. serpyllifolia L. Намира се всѫдѣ почти по Родопитѣ.

Euphrasia officinalis (L.) Schk. По пѫтя между Тополово за манастира Св. Петка, прѣзъ Сушица.

Pedicularis leucodon Grsb. Между държавната гора Тиклата и с. Орѣшецъ.

Labiatae Juss.

Teucrium Chamaedrys L. Разпространено речи всѫдѣ между Югово и Крушово. Намѣстѣ покрива цѣли пространства. Расте прѣимуществено по сухитѣ и каменисти хълмове.

RodopskiStarini.com

T. Polium L. Въ изобилие вскдѣ по скалитѣ на мѣстностьта Дълга-усойка, между Бачковския манастиръ и Югово.

T. montanum L. По Анатимитѣ и Бешулакъ.

Ajuga reptaus L. Между Тополово и манастира Св. Петка до Станимака.

A. Laxmanii L. На много мѣста по Родопитѣ.

Salvia Sclarea L. Въ голѣмо изобилие по пѫтя отъ Югово за Павелско. Срѣща се и надъ 1000 метра вис.

S. amplexicaulis Rchb. Grisb. Образува отдѣлни острови по политѣ на Бешулакъ между Павелско и Дрѣново. (За подробното описание вж. Fl. blg. 447).

S. verticillata L. По сѫщитѣ мѣста, дѣто се срѣща и S. Sclarea.

Scutellaria Pichleri Vel. Този видъ, намѣренъ прѣзъ 1890 г. отъ Pichler'а надъ Станимака и публикуванъ отъ Vel., намѣрихъ тукъ-тамъ по височинитѣ на с.-з. отъ Студена вода, като се отива за Тополово. Нѣкои отъ тия екз. съставятъ прѣходъ между S. albida и S. peregrina. (Вж. Vel. Fl. blg., 449.)

Prunella alba Pall. (P. Laciniata L.). Вскдѣ между Югово и Павелско, особно по Анатимитѣ, Гора, Кълки, въ Люти долъ, Блатата, по течението на Фотинската рѣка, въ Гашна-дере, по Шипковица, Форцово, Ясѫ-курия и др.

Lamium purpureum L. Между Пещера и Батакъ.

Betonica officinalis L. По политѣ на Шафрана, Св. Илия, по Кьомюрджи тарла, Душка-дере и пр., но не много разпространено.

Stachys angustifolia M. B. (S. tenuifolia Pall.). Въ мѣстностьта Хасаря, недалечь отъ с. Караджиларъ.

S. annua L. Вскдѣ между Бачковския манастиръ и Югово, особно въ мѣстностьта Дълга усойка, Душковецъ, Плешивецъ и др.

Marrubium peregrinum Jcq. Срѣща се на много мѣста въ политѣ на Родопитѣ.

M. Frivaldskyanum Boiss. (M. candidissimum Friv.). По пѫтя между Югово и Павелско.

Sideritis montana L. Въ голѣмо изобилие по изложенитѣ на припекъ мѣста по Анатимитѣ, Гора, Кълки и др. между Югово и Павелско.

Nepeta pannonica Jcq. (N. nuda Auct.). Почти вскдѣ по малкитѣ височини между Павелско и Дрѣново. По сѫщитѣ мѣста намѣрихъ екз. съ бѣли цвѣтове — прѣходъ между N. pannonica и N. nuda. Въ изобилие сѫщия видъ, въ още по-едри екз. намѣрихъ

RodopskiStarini.com

по лѣсиститѣ планински склонове надъ параклиса Св. Варвара до с. Павелско.

*N. nuda Jcq. Въ Гашна-дере и Еланъ-дере, по пѫтя отъ Тилкили-махале за Форцово. До сега този видъ у насъ бѣ намѣренъ само до Сливенъ отъ Шкор. (За подробности на туй доста рѣдко растение вж. Fl. blg., 461).

Thymus humifusus Brnh. Около Сухо езеро на Кобилино бранище. Бълг. наз. *матерка* — Рил. м-ръ.

Mentha Pulegium L. На много мѣста въ Родопитѣ, по мочуритѣ и край водитѣ.

Primulaceae Vent.

Lysimachia punctata L. Край водитѣ между Фотинъ, Тилкили и Форцово, особно въ Гашна-дере, Еланъ-дере, Орманово, по сѣнчеститѣ мѣста между Бачковския манастиръ и Югово и пр.

Anagallis arvensis L. Обикновено по течението на Дрѣновската рѣка.

Primula exigua Vel. 1886. Този новъ видъ отъ Vel. намѣрихъ по Кобилино бранище. (Описанието му е помѣстено въ Fl. blg., 478).

Plumbagineae Vent.

*Armeria rumelica Boiss. (A. alpina Friv.). Всждѣ между Тилкили и Форцово, по течението на Фотинската рѣка. Юли и августъ.

Plantagineæ Vent.

Plantago major L. По влажнитѣ и трѣвисти мѣста всждѣ почти изъ Родопитѣ.

P. media L. По трѣвиститѣ влажни мѣста вь Гашна-дере. Въ по-голѣмо изобилие сѫщия видъ намѣрихъ въ ливадитѣ въ мѣстноститѣ Тузлата, Локвата, Сѫдуля, Циганецъ, Голѣмитѣ ливади, Краища и др. между Павелско и Дрѣново.

P. lanceolata L. Всждѣ почти по ливадитѣ, особно по течението на Бѣлишката рѣка по пѫтя отъ Карамъшъ за Еръ-кьоприя.

P. carinata Schrd. (P. serpentina Lam.). Всждѣ между Чарка въ Еланъ-дере и Шипковица. Вариира твърдѣ много.

Polygonaceæ Lndl.

Rumex sp. По пѫтя отъ Павелско за Дрѣново, въ мѣстностьта Гьолътъ, Ливадитѣ и др.

RodopskiStarini.com

R. paluster Sm. въ Узунъ-дере.

R. acetosella L. По влажнитѣ мѣста и по ливадитѣ по Бешулакъ и Синиръ-тепе.

●Polygonum Bistorta L. Между Батакъ и Нова-Махала.

P. Hydropper L. По влажнитѣ и крайпоточни мѣста въ политѣ на Родопитѣ.

*P. lapathifolium L. По край поточнитѣ влажни мѣста по политѣ на Чалъ-тепе, въ Гашна-дере, Еланъ-дере, Узунъ-дере и др.

Euphorbiaceæ Juss.

Euphorbia helioscopia L. По нивитѣ и необработенитѣ мѣста между Т.-Пазарджикъ и Пещера.

E. Cyparissias L. Доста разпространено всждѣ речи по политѣ на Родопитѣ, особно по пасбищата, нивитѣ и др.

E. amygdaloides L (E. sylvatica Jcq.). Въ пукнатинитѣ на канаритѣ и въ храсталацитѣ по политѣ на Гора, Анатимитѣ и изобщо по пжтя между Югово и Павелско както и въ околноститѣ на Бачковския манастиръ.

E. Myrsinites L. По ридоветѣ между Яcж-курия и Кръчимъ.

Artocarpeæ D. C.

Ficus carica L. По пжтя между Станимака и Бачково.

Plataneæ Lestb.

Platanus orientalis L. На много мѣста по течението на Бачковската рѣка. Както се вижда доста разпространено всждѣ по Родопитѣ, особно по манаститритѣ. Огроменъ чинаръ — се намира въ с. Бѣлащица южно отъ Пловдивъ, дебелъ въ обиколка 8.5 метра. Близу до него растжтъ множество малки чинари.

Urticaceæ E.

Urtica urens L. На много мѣста въ политѣ на Родопитѣ.

U. dioica L. Въ гората, както и по течението на Баташката рѣка, между Пещера и Батакъ.

Parietaria serbica Panč. Между Пещера и Батакъ по сухитѣ необработени мѣста.

RodopskiStarini.com

Cannabineæ L.

Humulus Lupulus L. По влажнитѣ мѣста въ Сливово-дере на пѫтя отъ Бачковския манастиръ за Югово. Срѣща се така сѫщо въ Дрѣновското дере, по течението на Бѣлишката рѣка и др. Обикновено.

Cannabis sativa L. Въ най-голѣмо изобилие видѣхъ туй растение саморасло въ запустѣлото с. Форцово. Срѣща се и на други мѣста въ диво състояние.

Ulmaceæ Mirb.

Ulmus campestris Sm. Срѣща се на много мѣста въ Родопитѣ, особ. по синоритѣ на нивитѣ, като гранично дърво. Срѣща се така сѫщо и по пѫтищата. Отглеждатъ го между друго и за листници.

U. montana Sm. Между Дупница и Рила.

Celtis australis L. Тукъ-тамъ по камениститѣ терени между Югово и Павелско.

Juglandeæ D. C.

Juglaus regia L. Тукъ-тамъ по течението на Бачковската рѣка. Срѣща се и на други мѣста въ Родопитѣ, дѣто е саморасло. Въ околноститѣ на с. Орѣхово го има твърдѣ много.

Cupuliferæ Rich.

Fagus silvatica L. Всѫдѣ между Бачковския манастиръ и Югово; започва отъ 400 м. нагорѣ. По Бешулакъ достига до 1400 м. и расте въ съдружие съ Pinus silvestris, P. Laricio, Juniperus и др. Срѣща се още между Лѫкавица и Крушово, надъ Еръ-кьоприя, около Студена вода (850—980 м.). Въ мѣстностьта Орманово покрива голѣми пространства. По низкитѣ поли на върховетѣ около Ясѫ-Курия. По сѣверния склонъ на върха Тъпана западно отъ Малъ-тепе. По течението на Бѣлишката рѣка. Слабо въ Душка-дере. Грамадни дървета се срѣщатъ по Куртлуджа, между Нова-Махала и Фотинъ. Пашалийската гора на Бешулакъ състои речи изключително отъ вѣковни буки. При все туй Родопитѣ не сѫ тъй богати на букъ като балканътъ.

Quercus sessiliflora Slsb. По източнитѣ поли на Баба; политѣ на Анатимитѣ и Гора до 800 м. Между Лѫкавица и Крушово. По рѣдко по течението на Бѣлишката рѣка. Между Тополово и Нова-

RodopskiStarini.com

ково. Въ Душка-дере. По склоноветѣ на Айда. По височинитѣ с.-западно отъ Студена вода (850--980 м.). По низкитѣ поли на върховетѣ около Фотинъ, Форцово, Осиново и пр. На много мѣста придруженъ отъ Q. Cerris и Q. pedunculata, особно между Фотинъ и Форцово.

Carpinus Betulus L. По течението на Бачковската рѣка, въ Дрѣновското дере, по склоноветѣ на Шилденски камъкъ между Тополово и Новаково, по политѣ на върховетѣ южно отъ пжтя. Въ Душка-дере разпространенъ доста много. По политѣ на Айда, около Хасковскитѣ бани, Горно Брѣстово, около Студена вода. По склоноветѣ въ клисурата между Пещера и Батакъ. Между Орманово и Форцово и пр. Срѣща се по-високо отъ C. duinensis. Достига до 1000 метра надъ мор. р.

Carpinus duinensis Scop. (C. orientalis Lam.) Твърдѣ разпространено дръво по политѣ на Родопитѣ; намѣстѣ се спуща дори до полето, както напр. при Караджиларъ, Сърнъчъ и др. Бълг. *вóденъ гáберъ* — Сърнъчъ.

Corylus Avellana L. Този твърдѣ обикновенъ храстъ вирѣе прѣимуществено по низкитѣ склонове на Родопитѣ и намѣстѣ покрива цѣли пространства. Въ Дрѣновското дере заедно съ Carpinus, Tilia и др.

Salicineæ Rich.

Populus alba. По пжтя отъ Тополово за Новаково. Каралӑнъ — Караджиларъ.

P. tremula L. Въ гората между Лжкавица и Крушово.

Salix alba L. На много мѣста въ подножието на Родопитѣ край пжтищата.

S. purpurea L. Всждѣ по мочурливитѣ сѣнчести и крайводни мѣста въ Узунъ-дере и др.

S. Caprea L. По течението на р. Сушица, между Тополово и Орѣшецъ.

*S. cinerea L. По течението на Фотинската рѣка и недалечъ отъ моста въ Форцово.

●S. herbacea L. По снѣжнитѣ каменисти поли на Попова шапка.

Salix sp. По течението на рѣката въ Узунъ-дере. Достига до 1.5 м. вис.

RodopskiStarini.com

Betulaceæ Brtl.

Alnus glutinosa G. По притоцитѣ на р. Мечка, Между Нова-ково и Караджиларъ. Станимака—Бачковски манастиръ и др.

A. incana Will. Въ клисурата между Пещера и Батакъ.

Coniferae L.

●Abies pectinata D. C. По върха Куртлуджа между Нова-махла и Фотинъ. По върховетѣ около Ясѫ-Курия. По Сиииръ-тепе. Изобщо този видъ не е тъй много застѫпенъ и нийдѣ не забѣлѣзахъ да образува цѣли гори, поне тамъ дѣто ходихъ.

●Picea excelsa Lnk. Въ околноститѣ на с. Дрѣново образура обширни гори, както и по склоноветѣ на Бешулакъ. Всѫдѣ по високитѣ върхове на ю. отъ Крушово. Споредъ разказа на мѣстнитѣ помаци нѣвга тукъ е имало пространни елови гори, сега вече до-сущъ опустошени. Срѣща се по върха Куртлуджа между Нова-махала и Фотинъ. Въ малко количество расте и по височинитѣ около Яс-Курия. Срѣща се изобщо въ всички алпийски лѣсове по Родопитѣ.

●Pinus Peuce Grsb. Надъ Батакъ и по пѫтя отъ Нова-махала за Фотинъ. Срѣща се доста много и по пѫтя отъ Сухо езеро за Сръбско село.

P. Laricio Poir. Между Павелско и Дрѣново по върха Бешулакъ въ мѣстноститѣ Марчевица, Ильовъ-гробъ и др. До 1500 м. надъ мор. рав. По малко се срѣща речи всѫдѣ по Родопитѣ. По височинитѣ надъ Еръ-Кьоприя. Повече между Батакъ и Фотинъ, дѣто покрива склоноветѣ на повечето върхова.

●Pinus silvestris L. По Анатимитѣ и Гора започва подъ 800 м. Срѣща се и по Синиръ-тепе, по върха Куртлуджа, речи на половината пѫть между Нова-махала и Фотинъ. Въ околноститѣ на Ясѫ-Курия.

●P. montana Duroi. Покрива цѣли пространства по Рилскитѣ височини. По пѫтя отъ Кобилино бранище за Сръбско село.

Juniperus Oxycedrus L. На много мѣста по Родопитѣ, надъ 400 м. в. По коритото на Бачковската рѣка и др.

●J. communis L. Този видъ въ Родопитѣ се срѣща по нарѣдко.

●I. nana Wlld. По високитѣ Родопски върхове, особно по Баташкитѣ планини.

RodopskiStarini.com

Monocotydoneæ.

Alismaceæ Rich.

Alisma Plantago. Край поточнитѣ и мочурливи мѣста вс҄ждѣ речи по политѣ на Родопитѣ.

Orchideae L.

Epipactis latifolia All. (Serap. helleborine L., Ep. viridiflora Hffm.) По сѣнчеститѣ мѣста въ гората на с. з. отъ Студена вода (850—980 м.).

●Orchis saccifera Brgnt. (O. macedonica Grsb., O. tetragona Heuff.) По влажнитѣ усойни мѣста въ Шарлакъ-дере, край р. Сушица (600 м. в.) За описанието на този видъ вж. Fl. blg., 528.).

Gymnadenia conopea Br. (Orchis conop. L.). Тукъ-тамъ въ гората между Лѫкавица и Крушово. По ливадитѣ между Павелско и Дрѣново, особно по Циганецъ, Крайща и др.

Asparageae D. C.

Ruscus Hypoglossum L. Изъ сѣнчеститѣ мѣста въ Бачковския манастиръ. Срѣща и на други мѣста изъ Родопитѣ.

Asparagus verticillatum L. Между Станимака и Бачковския манастиръ.

●Polygonatum verticillatum All. Въ гориститѣ мѣста между Кобилино бранище и Плочитѣ.

Paris quadrifolia L. Въ сѣнчеститѣ мѣста изъ гората по склоноветѣ на Синиръ-тепе.

Dioscoreae Br.

Tamus communis L. Въ гориститѣ мѣста и храсталацитѣ между Чамъ-кория и Радоилъ.

Liliaceae D. C.

Lilium Martagon L. Въ усойнитѣ сѣнчести мѣста изъ гората, прѣзъ която се минава за Чуката, между Дрѣново и Джурковскитѣ колиби.

Allium flavum L. Въ Лѫкавското дере, вс҄ждѣ изъ храсталацитѣ между Лѫкавица и Крушово. По политѣ на Шилденски камъкъ.

RodopskiStarini.com

A. carinatum L. По планинскитѣ склонове въ Шарлакъ-дере.

A. achaium Boiss. Въ околноститѣ на Ново-село южно отъ Родопитѣ. (Вж. Fl. blg., 561).

Juncaceae Fr.

Juncus effusus L. По блатиститѣ и мочурливи почви на много мѣста по склоноветѣ на Родопитѣ заедно съ J. conglomeratus L.

J. glaucus Ehrh. По мочурливитѣ мѣстности Циганецъ, Ливадитѣ и Краища между Павелско и Дрѣново.

Juncus buffonus L. По влажнитѣ пѣсъкливи мѣста всждѣ по политѣ на Синиръ-тепе, по течението на Бѣлишката рѣка, въ Дрѣновското дере, Душка-дере и др.

Luzula albida D. C. (L. nemorosa C.A.M., L. Alpigena Schur.). Въ гората между Синиръ-тепе и Крушово. По Фотинската рѣка, около поста Форцово, Шипковица, Малъ-тепе.

Aroideae Juss.

Arum maculatum L. Всждѣ между храстето по сѣнчеститѣ и влажни мѣста въ по-низкитѣ Родопи.

A. italicum Mill. Въ влажнитѣ мѣста между Станимака и Бачково.

Cyperaceae D. C.

Carex muricata L. Тукъ-тамъ въ джбовата горица между в. Узунъ-дере.

C. vulgaris Fr. По мочуритѣ на Кобилино бранище, около Сухо езеро.

Scirpus mucronatus L. (S. glomeratus Scop.). Въ мочурливитѣ мѣста между Т.-Пазарджикъ и Пещера.

Gramineae Juss.

Chysopogon Grilus Tin (Pollnia Gr. Spr.). На много мѣста по сухитѣ склонове на Родопитѣ.

Echinochloa crus galli P. B. (Panicum crus corvi L.). Всждѣ речи по влажнитѣ ливади.

Cynodon Dactylon Pers. Твърдѣ обикновено растение всждѣ.

Anthoxantum odoratum L. Всждѣ по ливадитѣ. Твърдѣ обикн. растение, особно около селата въ подножието на Родопитѣ.

RodopskiStarini.com

Phleum tenue Schrd. (Ph. Bellardi Wlld., Ph. bulbosa L.). Обикновено по пѫтя между Козлукъ и Карааланъ.

Alopercus agrestis L. Вскдѣ по трѣвиститѣ мѣста и ливадитѣ.

*Cynosurus cristatus L. Вскдѣ по ливадитѣ между Павелско и Дрѣново.

C. echinatus L. Вскдѣ по пѫтя отъ Карааланъ за Караджиларъ.

*●Calamagrostis Halleriana D. C. По сѣнчеститѣ каменисти мѣста между Фотинъ, Тилкили, Чалъ-тепе и Малъ-тепе, заедно съ C. Sylvatica. До сега въ Бълг. този видъ бѣ намѣренъ само въ Петроханския балканъ (Vel., Vs.) и Витоша (Vel.).

●C. Sylvatica D. C. (Arundo Sylvatica Schrd., Agrostis arundin. L.). Вскдѣ речи по високитѣ поляни, особно по ливадитѣ въ мѣстностьта Крачунъ, недалечъ отъ Форцово. Вскдѣ по ливадитѣ и трѣвиститѣ скалисти падини между Фотинъ и Форцово, по политѣ на Чалъ-тепе, близу до нашия пограниченъ постъ въ мѣстностьта Мисимли го намѣрихъ заедно съ C. Halleriana.

*Agrostis Spica Venti L. (Apera Sp. V. P. B.). Въ сѣнчеститѣ мѣста изъ дѫбовата гора при Студена вода надъ Новаково.

Stipa Grafiana Stev. По Кобилино бранище.

*Melica nutans L. По голитѣ варовити скали надъ Тополово. До сега въ Бълг. намѣрено само въ Витоша и Пасарелъ. (Шк.).

Dactilis glomerata L. var. hispanica Roth. Вскдѣ по ливадитѣ изъ Родопитѣ особно между Фотинъ и Форцово, въ Гашна-дере и др.

Bromus tectorum L. Обикн. по камениститѣ склонове на Родопитѣ.

B. sterilis L. (B. jubatus Ten.). Намира се речи вскдѣ особно по сѣнчеститѣ мѣста

B. mollis L. Обикновено вскдѣ по пасбищата, необработенитѣ мѣста и др..

B. squarosus L. Твърдѣ разпространено растение.

B. patulus M. K. Между Малъ-тепе и Кръчимъ.

Festuca aristata C. K. (F. gigantea Vill.). Между Фотинъ и Форцово въ сѣнчеститѣ влажни мѣста изъ лѣсоветѣ.

Briza media L. По върха Синиръ-тепе, по политѣ на Чалъ-тепе, Шанкая, Ески-Юртъ, Шипковица и др.

Poa pratensis L. Обикновено растение по трѣвиститѣ мѣста и ливадитѣ по политѣ на Родопитѣ.

P. nemoralis L. Доста разпространенъ видъ между Караджиларъ и Сърнъчъ, особно около поста, по политѣ на Св. Илия, Шафрана и около Куру-Чешме.

RodopskiStarini.com

•Poa Alpina L. По Кобилино бранище.

*Aegilops ovata L. По варовититѣ склонове на Драгойна. До сега въ Бълг. намѣрено отъ Vel. само около Цариброд̀ъ.

A. triaristata Wlld. По голитѣ ридове между Дупница и Рила.

Brachypodium Sylvaticum R. S. (B. gracile P. B.). По гориститѣ склонове на Гора, Анатимитѣ, Кълки и пр. между Югово и Павелско. Срѣща се така сѫщо по ливадитѣ между Павелско и Дрѣново заедно съ Cynosurus cristatus.

Cryptogamae vasculares.

Polypodiaceae Br.

Notholaena Marantae Br. (Gymnogramme Marantae Mett.). Въ пукнатинитѣ на скалитѣ на върха Драгойна.

Pteris aquilina L. На много мѣста по Родопитѣ покрива цѣли пространства. Особно много по склоноветѣ на Шилденски камъкъ.

Asplenium Trichomanes L. На много мѣста по скалитѣ въ по-низкитѣ Родопи.

A. Ruta muraria L. Тамъ дѣто и горното.

*A. Germanicum Weiss. Въ пукнатинитѣ на скалитѣ по влажнитѣ мѣста между Лѫкавица и Крушово. До сега намѣрено по Синитѣ камъни до Сливенъ отъ Шк. и въ Калоферския балканъ до Голѣмо село, край р. Тѫжа, отъ Геор.

A. septentrionale Hull. Въ пукнатинитѣ на скалитѣ по върха Драгойна.

Aspidium Filix mas Sw. По сѣнчеститѣ мѣста на в. Синиръ-тепе. Достига значителни размѣри.

Cystopteris fragilis Brnh. Въ пукнатинитѣ на усойнитѣ скали между Лѫкавица и Крушово. Сѫщо тъй въ Шарлакъ-дере, по течението на р. Сушица. Сѫщото намѣрихъ и около Сухо езеро на Кобилино бранище.

Ceterach officinarum W. По скалитѣ надъ Тополово и Синиръ-тепе, Чалъ-тепе, Драгойна и др.

Lycopodiaceae D. C.

Selaginella Helvetica Spring. Въ пукнатинитѣ на скалитѣ въ усойнитѣ мѣста между Лѫкавица и Крушово.

София, 11 мартъ, 1901. г.

RodopskiStarini.com